

MELLOM KULTUR OG ØKONOMI

Reindrift og kvinners hverdagsliv

SPL-3900

Marit Meløy Utsi

Mastergradsoppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse
Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Våren 2010

FORORD

Endelig kom den dagen at forordet skal skrives. Det har vært en lang og krevende prosess, men også lærerik. Å holde fokus har vært en krevende øvelse!

Da er også tiden inne for å takke de som har bidratt til at oppgaven er kommet i havn. Først vil jeg rette en stor takk til mine informanter, for at dere har delt deres hverdags erfaringer med meg. Retter en takk også til mine kolleger på Samisk høyskole for innspill, diskusjoner og oppmuntring.

Min veileder Halldis Valestrand, takk for gode og konstruktive tilbakemeldinger og for hjelpen med å løfte blikket og se det ukjente i det kjente!

Til mine fantastiske foreldre: Tusen takk for all støtte, innspill, korrekturlesning og barnepass. Uten dere hadde dette aldri gått. Takker også slektninger og venner som har hjulpet meg og min familie mens jeg har holdt på med oppgaven. Ingen nevnt, ingen glemt. Håper jeg en dag kan gjøre gjengjeld!

Til min mann og mine barn: Takk for tålmodigheten. Nå skal vi til fjells!

Kautokeino 18.05.10

Marit Meløy Utsi

1. Moderne reindriftskvinner	5
1.1 Innledning	5
1.2 Reindriffta – en familiebasert næringstilpasning	7
1.3 Inn i en ny tid.....	10
1.4 Problemstillingen	12
1.5 Oppgavens oppbygging.....	13
2. Reindriffta som næring og livsform i Indre-Finnmark.....	14
2.1 Reindrift og moderne forvaltning	17
2.1.1 Driftsenhetene som usynliggjorde kvinnene	19
2.1.2 Reindriftspolitik og kjønns makt.....	21
3. Teoretiske perspektiver	23
3.1 Et feministisk utgangspunkt	23
3.2 Omfordeling og anerkjennelse	25
3.3 Kjønn i et romlig perspektiv	28
4. Metode	30
4.1 Kvalitativ tilnærming	31
4.2 Feltarbeid i egen kultur	32
4.2.1 Feltarbeid i egen hverdag	33
4.2.2 Det kvalitative forskningsintervju	34
4.2.3 Dokumentgjennomgang	36
5. Moderne kvinner i en tradisjonsrik næring	39
5.1 Kjønnforskjeller i reindriffta	40
5.1.1 Ulike forventninger.....	40
5.1.2 Et mannsdominert miljø?.....	43
5.1.3 Kvinner med penger, men uten rein?	44
5.2 Reindriffta og kvinners hverdagsliv i dag.....	45
5.3 Kvinner, hverdagsliv og hushold	52
5.3.1 Boazobarggut - Arbeid med reinen.....	54
5.3.2 Fjellet foran duodji.....	56
5.3.3 Kvinner som planleggere, tilrettelegger og administratorer	58
5.3.4 Husholdets totaløkonomi	59
5.3.5 Omsorg for barna og sosialisering.....	61
5.3.6 Slekt og nettverk – kvinners rolle	62
5.4 Dilemmaer mellom kultur og økonomi.....	63
6. Å planlegge likestilling – kvinnerettede tiltak i reindriffta.....	70
6.1 Tiltak for likestilling i reindriffta	70
6.1.1 Mål for likestillingspolitikken i reindrifften.....	72
6.1.2 Kvinnemillionen.....	74
6.1.3 Tilskuddordninger for å styrke kvinnene stilling	76
6.1.4 Kvinner og verdiskapning	78
6.2 Likestillingstiltakene i et omfordelings og anerkjennelsesperspektiv	80
7. Oppsummering og avslutning	83
7.1 Oppsummering	83
7.2 Avsluttende betraktninger.....	85
Litteraturliste:	86
VEDLEGG 1	91

1. Moderne reindriftskvinner

Denne masteroppgaven handler om moderne reindriftskvinner. Reindriften har vært under store endringer de siste 40 årene, og det er særlig reindriftskvinnene som har opplevd store endringer i forhold til deres rolle og status i næringa. Interessen for temaet bærer i at jeg selv er en reindriftskvinne, og jeg vil derfor innlede med en skisse fra mitt eget hverdagsliv

1.1 Innledning

Reindriften er en viktig del av vår families liv. Vi har vinterbeitene øst i kommunen, noen timers reise med bil og scooter fra Kautokeino. Om sommeren er reinen på Finnmarkskysten, 20 mil fra Kautokeino. Reindriften er en viktig del av vårt liv, både fordi det er en næring som vi livnærer oss av, men også fordi det er en del av vår identitet som samer. Reindriften er en viktig samisk kulturmarkør. Vår hverdag organiseres mellom reindriften og et ”vanlig” liv i Kautokeino med jobb, skole og fritid.

Det er mannen min som arbeider med reinen til daglig. Det betyr at han er borte hjemmefra i lengre eller kortere perioder. Det er reindriften som har førsteprioritet i vår hverdag. Reinflokken er kapitalen vår. Reinen beiter i utmark hele året, og en reingjeters jobb er først og fremst å holde kontroll over reinflokken. Reindriften er avhengig av de naturgitte forholdene, og det er ikke lett å planlegge arbeidet slik det er vanlig i andre yrker. Dårlig vær kan føre til at det ikke er mulig å ha reinen i gjerdet den dagen, og at arbeidet må utsettes i noen dager. Beiteforhold kan føre til at reinen beveger seg mer, og det trengs flere gjetere på jobb. Når en reindriftsutøver ikke er ved flokken, er han likevel alltid i ”bakvakt” slik at hvis det oppstår behov ved flokken, så er han klar til å dra. En reingjeters hverdag styres av de gjøremålene som er i reindriften til enhver tid.

Reinen er på sommerbeitet fra mai til oktober, og i denne perioden ønsker vi å være mest mulig på sommerboplassen. Dette er ikke alltid like enkelt, siden jeg jobber full tid på en samisk institusjon i Kautokeino og det eldste barnet går på skole. Jeg har 5 uker sommerferie som andre lønnsnettager. Sommerferiene tilbringes for det meste på sommerbeitet. Vi har kalvemerking om sommeren, dette gjør at halvparten av ferien går til dette. En uke av ferien tar jeg på høsten, under *gárddástallan*

(slakteuttak). Vi er begge vant fra barndommen av at somrene tilbringes ved kysten, der reinflokkene er. Denne dragingen mot nord fører til mange timer i bil. Vi legger vekt på at barna får være mest mulig på sommerboplassen, slik at de får tilhørighet til området. Det er også viktig at barna er med på arbeidet med reinen, så de lærer reindriftsarbeidet så tidlig som mulig. Mye av reindriftskunnskapen sitter i hendene og i kroppen. Derfor er det en fordel å delta i arbeidet så tidlig som mulig. Slik overføres kunnskap fra generasjon til generasjon. Jeg har full jobb utenfor reindrifta. Det er et valg vi har tatt, fordi vi har behov for to inntekter, og fordi jeg også ønsker å bruke utdannelsen jeg har tatt. Dette betyr at jeg må oppfylle de forpliktelser jeg har overfor min arbeidsgiver. På jobben er det kalenderen, møtetidspunkter, jobbereiser, frister og klokka som styrer. Med en ektefelle i reindrifta som plutselig må dra på fjellet, kan jeg ikke basere meg på at han kan ta ansvar for barna, når jeg er på jobbreise eller må jobbe overtid, men må ofte ty til slekt og annet nettverk som barnepassere. Samtidig med full jobb og ansvaret for barna, har jeg også arbeidsoppgaver i reindrifta. Moderne reindrift består av økende mengde papirarbeid, og det er mitt ansvar. Jeg er også med når det er behov for økt arbeidskraft, som under skillinger. For meg er det viktig å delta i reindriftsarbeidet, men tida strekker ikke alltid til. Mange oppgaver innen reindrifta, som tidligere var viktige kvinneoppgaver må jeg prioritere bort. Jeg har ikke tid til å sy. Jeg har vel egentlig aldri lært det ordentlig heller. Dessuten er duodji tidkrevende, men heldigvis har jeg slektninger som stiller opp.

Min ektefelle styres av helt andre faktorer enn meg. Føre- og beiteforhold og uforutsette hendelser kan gi merarbeid. Det er ikke klokka og kalenderen som styrer hans hverdag, men naturen bestemmer hva som må gjøres. Han blir styrt av ulike gjøremålene som må løses der og da. Den ulike tilnærming til tid i reindrifta og i det moderne samfunnet gir dilemmaer og konflikter mellom de to tilværelsene.

Jeg føler at jeg presses mellom reindrifta og et moderne liv. Tidsklemma er et ord som beskriver min hverdag. De fleste reindriftskvinner har full jobb utenfor reindrifta, samtidig som de er en del av reindriftssamfunnet, der det forventes at de skal gjøre sin del av arbeidet.

På kort tid har reindrifta gått fra å være en familievirksomhet basert på en husholdsøkonomi der hele familien deltok, til en næring med krav om økonomisk lønnsomhet. I denne oppgaven vil jeg se hvordan kvinneverken er blitt endret, og hvordan reindrifta som familievirksomhet har inntatt nye former.

Jeg vil se på kvinnerollen i dagens reindrifsfamilier. Hvordan de tradisjonelle institusjonene i reindriften inntar nye former, og virker sammen med nye institusjoner.

Kvinnernes situasjon i reindriften har mange ganger vært på dagsorden. Det er skrevet mange rapporter, blitt avholdt utallige seminarer og kvinnernes stilling har blitt forsket på. Problemstillingene og løsningene som reises er ofte ikke nye. Det har lenge vært et uttrykt mål for den statlige reindriftpolitikken å styrke likestillingen i reindriftnæringa og den familiebaserte reindriften. I Stortingsmelding nr. 28 (1991 – 1992) *En bærekraftig reindrift* ble behovet for å styrke likestillingen trukket fram som en av de overordnede samfunnsmessige utfordringer. For å nå dette målet ble det blant annet fra 1999 blitt avsatt midler til kvinnerettede tiltak, der hovedmålet har vært å bedre kvinnernes stilling i reindriftnæringa. I oppgaven vil jeg også vurdere hvorvidt de statlige kvinnerettede virkemidlene har bidratt til å fremme kvinnernes stilling og deltagelse i reindriften.

1.2 Reindriften – en familiebasert næringstilpasning

Reinen har gjennom tidene vært en viktig forutsetning for bosetningen i det arktiske området. For mange arktiske urfolk er tamreinhold eller villreinjakt en viktig del av livsvilkårene – *birgejupmi*¹. Reindriften har tradisjonelt vært en familiebasert næringstilpasning, og er både økonomisk og kulturelt viktig for mange urfolkssamfunn i nord. Den samiske reindriften har sitt utgangspunkt i villreinjakt, hvor tamreindriften gradvis har utviklet seg etter hvert som villreinbestanden gikk tilbake. Den helnomadiske reindrift med hold av store reinflokker og som danner grunnlaget for dagens reindrift har eksistert siden 1600-tallet. (Sara 2001:38).

Tradisjonelt har reindriften egne sosiale institusjoner, som *siida* og *báiki* (hushold) vært de bærende elementene i organiseringen av reindriften. Når jeg i denne oppgaven skriver om den tradisjonelle reindriften, er det reindriften før mekaniseringen og moderniseringen på 1960-70-tallet.

Sara (ibid) anfører at husholdet, er en økonomisk selvstendig enhet, og at *báikedoallu* omfatter de oppgaver som skal sikre husholdets eksistens:

---

¹ Birgejupmi = å livberge seg

“Det er husholdsammensetningen som til sammen må skaffe tilveie midler til eget arbeid og livsopphold og som må skaffe tilveie midler til eget arbeid og livsopphold, og som må svare for arbeidsforpliktelser innenfor større samarbeidsgrupper, dvs. siidaen” (Sara 2001:85)

En reindriftsiida kan defineres som: ”en sammenslutning av husholdsenheter som samarbeider om gjeting og tilsyn av flokken” (Oskal og Sara 1999:301). Siidaen er oftest sammensatt av hushold som er i slekt med hverandre. Siidasammenslutningen er ikke statisk, og husholdene er nødvendigvis ikke i samme siida hele året. Siidaer kan oppstå og bli borte. Ekteskap, konflikter og mangel på arbeidskraft i siidaen kan føre til endringer i siidasammensetningen. Selv om endringene fra år til år er små, kan summen av endringene over en generasjon eller to gi større endringer i siidasammensetningene.

Nilsen og Mosli (1994) påpeker at siida og hushold er både samiske tradisjonsbærere og økonomiske beslutningsenheter ”der en forsøker å maksimere slik hensyn som sikring av inntekt og overskudd og ivaretagelse av trygghet og velferd for familien” (Nilsen og Mosli 1994:17).

Sara (2001) peker på at det tradisjonelt i reindrifta er to typer arbeidsdeling innenfor husholdet; arbeidsoppgaver med grunnlag i kjønnsbestemt opplæring og arbeidsoppgaver alle i husholdet må beherske. Sara sier at *duodji*, produksjon av tradisjonelle klær og bruksgjenstander, har hatt en veldig klar kjønnsbestemt arbeidsdeling. Duodji krever grundig opplæring, og produksjon av klær var et kontinuerlig arbeid som kvinnene stod for. Et hushold uten kvinnelige medlemmer var utenkelig i den tradisjonelle reindrifta. Mennene drev også med duodji, de laget forskjellige bruksutstyr av tre, bein og horn. Når det gjelder arbeidsoppgaver hele husholdet måtte beherske trekker Sara fram arbeid med reinflokken:

”Arbeid med enkeltdyr og flokk topper seg i visse perioder, som før og under vår- og høstflytting eller under tilfeldige og uønskede sammenblandinger av flokker. Da må i prinsippet alle kunne mobiliseres til oppgaven å opprettholde eller gjenopprette sedvanlig og ønsket orden” (Sara 2001:87)

Også Solveig Joks (2007) viser til at kvinner og menn til en viss grad har hatt en kjønnsdelt arbeidsdeling, selv om denne delingen ikke var konstant. Kvinnene deltok

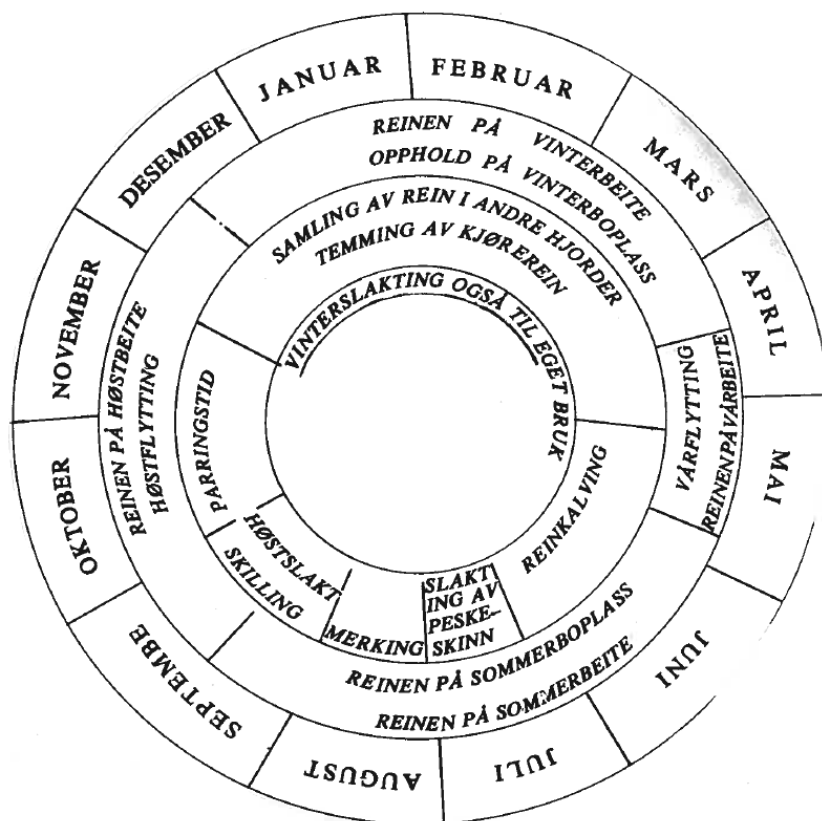

etter behov i de fleste arbeidsoppgaver, avhengig av blant annet livsfase og størrelsen av siidaen og reinflokken. Den kjønnsmessige arbeidsdelingen gikk ut på at mannen arbeidet mest med reinen. Mens kvinnene arbeidet mest i husholdet med oppgaver som duodji, omsorg og sosialisering av barn.

I en undersøkelse av arbeidsoppgaver blant reindriftskvinner i Karasjok og Kautokeino i 1977, slås det fast at kvinnen spiller en viktig rolle i familiearbeidet, og at hun hadde allsidige arbeidsoppgaver. Her dreier det seg om kvinner som ikke har arbeid utenfor reindriften.

“Hun er på forskjellige måter involvert i alle arbeidsfunksjoner som forekommer hos en flyttsamefamilie. Ved siden av husarbeid deltar hun bl.a. i arbeid med reindriften (flytting, slakting, merking, gjeting m.v), er en hovedperson når det gjelder å tilberede matvarer og skinnprodukter, er ofte den som skaffer brensel og vann til “huset” spesielt i perioden familien bor i telt eller hytter. Det er ofte kvinnen som administrerer hjemmet, har ansvaret for at alle har klær og utstyr og at dette er i orden til enhver tid.” (Diedut 1979:21)

Denne undersøkelsen viser at det ikke var et klart skille mellom kvinnen og mannens gjøremål i en flyttsamefamilie. Men at man likevel kan se en arbeidsfordeling som går ut på at kvinnen arbeider mest med oppgaver i hjemmet, mens mannen tar seg av arbeidet med reinen.

Figur 1.1. Eksempel på driftsforløp i reindriften. (Diedut 1979)

Flere mener at reindriftskvinnene i den tradisjonelle reindriften hadde en sterkere og en mer selvstendig stilling både i husholdet og i siidaen enn det de har i dag. (Joks 2007; Karlstad m. fl. 2002).

”The nomadic women of the past were more active in the field than many men today. They were free to decide their own herding affairs” (Beach 1982:140)

Mens andre mener at dette er en mytepreget bilde. (Kuokkanen 2007; Amft 2002). Men det som synes klart er at kvinnene i det samiske samfunnet har historisk hatt en form for likestilling, som var knyttet til de komplementære domene og rollene man hadde i det tradisjonelle samfunnet. (Kuokkanen 2007).

1.3 Inn i en ny tid

Kvinnenes valg av overgang til bofasthet er en svært viktig faktor i endringen av reindriften drifts- og familieorganisering:

”Vi får et mer borgerlig-urbant familiemønster der kvinnene er mer samla om barnepass og omsorg enn tidligere, og der mennene blir mye borte på arbeid”
(Nilsen og Mosli 1994:61)

Selv om det har vært store endringer av reindriftsamenes livsvilkår og levemåte, har reindriftas tradisjonelle organisering og sosiale institusjoner stort sett vært opprettholdt (Joks 2007). Joks påpeker at selv om reindriftas strukturer, som driftsmåten – *siiddastallan*, med flyttinger og gjetinger opprettholdes, så har endringene som har pågått de siste tiårene påvirket den familiebaserte reindrifta.

Tidligere fulgte hele familien reinflokken på dens flyttinger mellom de ulike årstidsbeitene. Reindrifta har gjennomgått store endringer, særlig fra 1960-tallet både med hensyn til teknologi, bosetning og driftsformer (Kalstad 1999). Flere (Kalstad 1999, Nilsen og Mosli 1994) har pekt på følgende faktorer som fra 1960-tallet medførte store endringer for reindriftsfamiliene i Indre-Finnmark:

- *Skolen*. På 60-tallet kom det en skolereform som innførte niårig skole, med daglig skolegang fra august til juni. Dette førte til en oppsplitting av foreldre og barn, og familiene bosatte seg etter hvert i tettstedene.
- *Sentraliseringen*. Riksveien mellom Karasjok og Kautokeino sentraliserte reindriftsbefolkningen i Indre-Finnmark. Den statlige bostøtteordningen som kom i 1958 gjorde det mulig for reindriftsfamiliene å etablere seg i hus med tilknytning til vei.
- *Ny teknologi og mekanisering*. Den teknologiske utviklingen medførte store endringer for både drifta og bosetningsmønsteret til reindriftsfamiliene. Særlig snøscooteren muliggjorde rask forflytning. Reinflokken som tidligere var dagsreiser unna tettstedene, kom nærmere i tid.
- *Kvinner ut i lønnet arbeid*. Den nye tiden medførte ofte et behov for inntekt utenfor reindrifta. Kvinnenes stadig økende deltakelse i arbeidslivet utenfor reindriftsnæringen skapte en enda større distanse mellom kvinnene og reindrifta.

Moderniseringen førte i første omgang til en endret arbeidsdeling i husholdet, der kvinnene bruker mer tid på duodji og fikk eneansvaret for barna. Og mennene ble eneansvarlig for driften av selve reinflokken. I neste omgang førte moderniseringen til at kvinnene gikk ut i arbeidslivet.

Moderniseringsprosessene førte til endringer med en stadig økende byråkratisering av reindrifta. Blant annet ble det innført nye institusjoner og systemer

som ofte eksisterte parallelt med reindriftas egne tradisjonelle institusjoner. Med den nye tiden kom blant annet driftsenheter og en egen reindrifftsavtale med tilhørende økonomiske virkemidler. Moderniseringen og den teknologiske utviklingen, sammen med demografiske endringer, har ført til store endringer for reindrifftsfamiliene og av kvinnerollen. Det er blitt hevdet at overgangen fra naturalhushold til pengeøkonomi førte til at kvinnene og den familiebaserte reindrifta ble svekket, og medførte en undervurdering av kvinners tradisjonelle arbeidsinnsats (Henriksen 2001, Joks 2002). I en studie fra Sverige viser Andrea Amft at reindrifftsnaeringen, og dermed også den økonomiske og politiske makten blant samene, er blitt maskulinisert som et resultat av endringer innen det samiske samfunnet, og som en følge av myndighetenes behandling av samene. (Amft 2002)

1.4 Problemstillingen

Blant andre, argumenterer Anniken Førde (2007) for en tverrfaglig tilnærming i studier av hverdagsliv og politikk. Hun mener at man trenger tverrfaglige tilnærminger som studerer forholdet mellom hverdagsliv og politikk, slik at vi får frem koblingen mellom disse. Forskning som er erfaringsnær viser at brytningene mellom politikk og hverdagsliv skjer ikke bare mellom kunnskapssystem på ulike nivå av ulik skala, men også i daglig handling og samhandling. Førde sier derfor at ”Det handlar om å sjå politikken i folk sine praksisar” (Førde 2007:53).

Praksisorienterte analyser handler om å se individuell og kollektiv handling i sammenheng. En slik praksistilnærming blir ofte forbundet med Bourdieu, som forstår praksis som:

”[...] noko som oppstår i krysninga mellom individuelle og kollektive prosessar, mellom symbolske krefter og materiell eller økonomisk makt. Praksis kan sjåast som knutepunktet mellom aktør og strukturen eller aktøren og ”hennar verd” ” (Førde 2007:47).

Jeg har valgt en todelt problemstilling, fordi jeg ønsker å se på koblingene mellom reindrifftskvinnenes praksiser i hverdagslivet og de politiske prosessene som søker å bedre reindrifftskvinnenes stilling i reindrifta.

Jeg har formulert følgende to forskningsspørsmål som jeg søker å besvare i denne oppgaven:

- 1) Hvilken rolle har kvinner i den moderne reindrifta?
- 2) Er de kvinnerettede tiltakene egnet for å nå målet om å øke kvinners deltagelse i reindrifta.

1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er bygd opp på følgende måte:

Kapittel 2 gir en presentasjon av reindrifta i Indre-Finnmark, og samfunnstrekk ved Indre-Finnmark. I kapittel 2 gjør jeg også rede for hvordan moderne forvaltning har virket inn på reindrifta og spesielt reindriftskvinnenes stilling.

I kapittel 3 gjør jeg rede for hvilke teoretiske perspektiver som ligger til grunn for drøftningen i oppgaven. En feministisk tilnærming er sentralt her.

I kapittel 4 gjør jeg rede for de metodiske tilnærmingene, og de konkrete metodene som er brukt i datainnsamlingen.

I kapittel 5 drøfter jeg reindriftskvinnenes hverdagsliv med utgangspunkt mitt datamateriale.

I kapittel 6 viser jeg hvilke likestillingstiltak som er iverksatt i reindrifta, og drøfter disse i et omfordelings- og anerkjennelsesperspektiv.

I kapittel 7 oppsummerer jeg de viktigste funnene i min analyse og kommer med noen avsluttende betraktninger.

2. Reindrifta som næring og livsform i Indre-Finnmark

Den samiske reindrifta utøves i dag over hele det samiske området, som omfatter landområder i Norge, Sverige, Finland og Russland. Sápmi strekker seg fra Kolahalvøya i nordøst, til Engerdal i Sør-Norge og Idre i Sør-Sverige.

I Norge omfatter reinbeiteområdene 40 % av Norges landareal, og strekker seg fra Finnmark i nord og Hedmark i sør. Området er delt opp i 6 regionale reinbeiteområder, som igjen er delt opp 82 reinbeitedistrikter. I 2009 er det i Norge ca. 3100 personer som er tilknyttet reindrifta, fordelt på 553 siidaandeler. (Økonomisk utvalg 2009).

Denne oppgaven er geografisk avgrenset til Indre-Finnmark, som er det største reindriftsområdet i Norge. Indre-Finnmark består av kommunene Karasjok og Kautokeino, som arealmessig er de største kommunene i Norge.

Indre-Finnmark kjennetegnes ikke bare med reindrift, men også med at en stor andel av kvinnene har høyere utdanning, både i forhold til landsgjennomsnittet og spesielt i forhold til mennene. Dette gjelder spesielt for Kautokeino. Mennene har lavere utdanningsnivå sett i forhold menn i landsgjennomsnittet. (SSB 2009). Kristine Nystad har forsket på Kautokeino guttenes forhold til utdanning. Hun viser til at guttene i mindre grad enn jentene velger å ta utdanning. Det er gutter i reindrifta som er i flertall blant guttene som ikke velger utdanning. (Nystad 2003).

Tabell 2.1: Andel av befolkningen over 16 år med høyere utdanning

Andel av befolkningen høyere utdanning i 2008	Kautokeino Kommune	Karasjok Kommune	Finnmark fylke	Norge
Totalt	22,5	21,2	21,2	25,5
Menn	13,3	18,4	16,4	23,7
Kvinner	32,4	33,3	26,2	27,3

(Kilde SSB 2009)

I Kautokeino kommune er mennenes utdanningsnivå langt lavere enn både lands- og fylkesgjennomsnittet. Her er også arbeidsledigheten blant menn svært høyt, gjennomsnittet i 2008 var 10 % av mennene var arbeidsledige (SSB 2009).

Indre Finnmark kjennetegnes også ved at en relativt stor andel av befolkningen i forhold til landsgjennomsnittet er sysselsatt i primærnæringer. Her er reindrifta den største primærnæringen.

Tabell 2.2: Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, fordelt på næring 2007

Sysselsatte, fordelt på næring 2007	Kautokeino Kommune	Karasjok Kommune	Finnmark fylke	Norge
Primær	17,7	9,9	6,8	3,2
Sekundær	10,4	12,0	15,6	27,3
Tertiær	70,1	76,9	77,1	75,7

(Kilde SSB 2009)

I forhold til landet for øvrig, er offentlig forvaltning en viktig sektor for kommunene. I forhold til resten av landet sysselsetter privat sektor og offentlige foretak en mindre andel av befolkningen (SSB 2009). Kommunene utgjør viktige arbeidsplasser, som i skoleverket og helsesektoren. Flere samiske institusjoner er lokalisert til Karasjok og Kautokeino, de største er Sametinget, Samisk høgskole og NRK Sami Radio.

Det er forskjeller i driftsmønsteret i de ulike reinbeiteområdene, og i de fleste områdene er samene og reindrifta i minoritet. I Indre-Finnmark er den samiske befolkningen i majoritet, og reindrifta er en viktig næring. Flertallet siidaandelene i Norge finner vi i dette området.

Siidaandeler i Norge	Siidaandeler i Indre-Finnmark	Personer tilknyttet reindrifta i Norge	Personer tilknyttet reindrifta i Indre-Finnmark
553	346	3145	2141

Tabell 2.3. Siidaandeler og personer knyttet reindrifta i driftsåret 2007/2008. (Kilde: Økonomisk utvalg 2009)

I Karasjok og Kautokeino var det i driftsåret 2007/2008 over 2000 personer tilknyttet reindrifta. Det totale folketallet i Kautokeino og Karasjok er henholdsvis 2949 og 2789 innbyggere (SSB 2010). Dette viser at reindrifta er en viktig næring i Indre Finnmark og samfunnet der.

Reinen flyttes mellom ulike årstidsbeiter i et fast flyttemønster. I Indre-Finnmark flytter man mellom vinterbeitene i sør inne på Finnmarksvidda, og sommerbeitene i nord på kysten av Finnmark og Troms. Oskal og Sara beskriver denne flyttingen mellom innland og kyst slik:

”I Finnmark har reinen alltid vandret mellom innland og kystfjell, det gjelder både tamreinflokker og villrein i tidligere tider. Vandringene er i hovedsak klimatisk og økologisk betinget. Innlandet har gitt rikelig med vinterbeiteplanter og dessuten mer stabilt vintervær og lettere snøforhold. Kystterrenget er karakterisert ved en lang sommerperiode med spirende, ferske urter og gress, og ved at insektplagen ikke er så stor her”. (Oskal og Sara 2001:300)

Reindrifsamene deler inn året i åtte årstider: gidđa (vår), gidasgeassi (vårsommer), geassi (sommer), čakčageassi (høstsommer), čakča (høst). Čakčadálvi (høstvinter), dálvi (vinter), gidasdálvi (vårvinter). (Sara 2001). Sara sier at de åtte årstidene byr på varierende forhold for rein på beite, og at reinens bevegelser styres ut i fra disse variasjonene. Han sier videre at menneskene må innordne sitt arbeidsår i den rammen som hensynet til reinen setter. (ibid).

Dagens reindrift er i stor grad mekanisert og modernisert. Ved hjelp av moderne hjelpemidler er drifta effektivisert. Eksempelvis benyttes det i gjetearbeidet motoriserte kjøretøy som snøscootere og firehjulinger. I tillegg er det bygd sperregjerder som gjør det lettere å holde kontroll over reinflokken om sommeren og høsten når det er barmark. De tradisjonelle boligene som lavvo er i stor grad erstattet med gjeterhytter, og lavvo brukes nå for opphold av kortere varighet, som under flyttinger og gjerdearbeid.

Sara (2001:126) påpeker at endringene fra midten av 1960-tallet markerer et brudd med den helnomadiske levenmåten i Kautokeino-reindriften. Dette er nok også gjeldende for reindriften i hele Indre-Finnmark, som denne oppgaven geografisk er avgrenset til. Dette bruddet førte etter hvert til et markert skille mellom familiebosted og siidavirksomhet, samtidig som pengeøkonomien får en økt betydning. (ibid). Man kan betegne dagens reindrift som en form for halvnomadisme med to familieboliger, en i tettstedet i Indre-Finnmark og en på kysten innenfor sommerbeiteområdet

En vanlig tilpasning blant reindriftsfamiliene i Indre-Finnmark i dag er at mannen arbeider med reinflokken til daglig, mens kvinnen har lønnsarbeid utenfor reindriften. Dette innebærer at mannen er i kortere eller lengre perioder er borte fra familien. De fleste familiene er bosatt i tettsteder, som Karasjok, Kautokeino eller Masi. Avstanden mellom reinflokken og familiens bosted kan være lang. I Indre-Finnmark er reindriftenes vinterbeiteområder Sommerbeitene ligger på kysten i Finnmark og Nord-Troms. Selv om reinflokkene er på kysten halve året, er de fleste reindriftsamer folkeregistrerte i innlandskommunene. Barna går som oftest på skole på innlandet, og familiene pendler til kysten i sommerhalvåret.

2.1 Reindrift og moderne forvaltning

Med innføringen av reindriftsavtalen kom det et stadig økende fokus på økonomisk vekst for reindriften som næring. Den første reindriftsavtalen kom i 1976. Johan Klemet Kalstad mener denne er ”en manifestasjon av reindriftenes overgang til ny samfunnsorden” (Kalstad 1999:131). Når reindriftsavtalen ble innført hadde den som overordnet målsetning å støtte opp om reindriften som en kjøttproduserende næring og som avgjørende for bevaring av den samiske kulturen. Kalstad mener at den først og fremst har stått for en økonomisk rasjonalisering.

” [...] reindriftsavtalen som et ledd i en institusjonalisering av moderne reindriftpolitikk har i liten grad maktet å vedlikeholde reindriftenes strukturelle egenskap som en næring for både økonomi for utøverne og samisk kultur. I stedet har økonomisk rasjonalisering fått prioritet mens samisk kultur som ramme for interne institusjoner har svakt feste i moderne reindriftpolitikk som institusjonaliserte seg fra 1970-tallet” (Kalstad 1999:145).

Joks (2007) mener at med økt fokus på kjøttproduksjon, ble det også tillagt mer status på det direkte arbeidet med reinflokken enn det andre arbeidet i reindriften. Joks (2001) hevder at de tradisjonelle kvinneoppgavene i reindriften er mindre verdsatt av offentligheten enn arbeidet i siidaen hvor de fleste menn har sitt virke.

Juristen John B. Henriksen (2001) mener at reindriftskvinnene er langt svakere stilt enn menn i næringsmessig sammenheng. I reindriftpolitikken er de fleste økonomiske tilskuddsordningene knyttet opp mot driftsenhetene. Få kvinner har

driftsenhet, og dette betyr at de økonomiske rammebetingelsene for reindriftskvinnene er betydelig svakere enn for mennene. (ibid). Han påpeker:

”Det forhold at svært få kvinner innehar driftsenhet synes å være den sentrale rettslige utfordringen i forhold til målsettingen om å styrke kvinners rettslige stilling reindriftsnæringen” (Henriksen 2001:37)

Også Solveig Joks (2002) påpeker at når den offisielle reindriftspolitikken bygger på driftsenhetene faller de fleste kvinnene utenfor, og med dette skjules deres arbeidsinnsats og kunnskap.

I en artikkel fra 1982 konstaterer Hugh Beach at kvinnenens posisjon i den moderne svenske samebyen ikke er likestilt med mennenes posisjon. I Sverige organiseres reindrifta i samebyer, der samer som eier rein er medlemmer. I denne sammenhengen stiller Beach spørsmål om denne ulikheten:

”An important question is whether the inequality of women in herding matters derives from traditional Saamish cultural patterns or stems from administrative policies of the Swedish government” (Beach 127:1982)

Beach påpeker at det er et paradoks at reindriftas møte med det moderne og industrialiserte samfunnet fører til økt diskriminering av reindriftskvinnene, når det i samfunnet for øvrig legges vekt på likestilling mellom kjønnene.

Beach peker på at kvinner i mange samebyer ikke har stemmerett og medlemsstatus på lik linje med mennene. Beach påpeker at rettighetene som medlem av samebyen knyttes til deltagelse i reindriftsarbeidet; ”A class 1 member is one who participate in herding within the Saamebys grazing area” (Beach 130:1982). I det svenske systemet, som ble innført gjennom Rennäringslagen av 1971, er stemmeretten klassifisert ut i fra grad av deltagelse i den daglige driften og av reintall. Beach mener derfor at stemmerett for kvinnene er et spørsmål om økonomiske forhold og om maktforhold. Særlig når det er knapphet på ressurser, vil strategiske valg føre til at andre hensyn veier mer enn likestilling mellom kjønnene. (Beach 1982)

Beach peker på at et viktig argument som føres fram for å legitimere at mange reindriftskvinner ikke har medlemskap i 1 klasse er at de ikke er at de ikke deltar i det daglige arbeidet. Moderniseringene førte til nedgang i kvinnenens deltagelse i det

direkte arbeidet med reinen og gjetingen. Mye av diskusjonen om kvinnes rolle og rettigheter i reindriften har fra slutten av 1970-tallet handlet om akkurat dette, at det reindriftsrelaterte arbeidet som kvinnene utøver i hjemmene anerkjennes som en del av reindriften.

Man kan se paralleller mellom det svenske medlemskapssystemet og den norske driftsenheten.

2.1.1 Driftsenhetene som usynliggjorde kvinnene

”Det synes klart at man ved vedtakelsen av driftsenhetsbestemmelsene i reindriftsloven av 1978, og særlig ved implementeringen av de nye bestemmelsene, i svært liten grad tok hensynt til tradisjonelle rettigheter og rettsoppfatninger i reindriftnæringen. I denne prosessen er det kvinnen som fremstår som den tapende part” (Henriksen 2001:39)

Driftsenhetene ble fra 1978 et sentralt instrument for den økende statlige styringen av reindriften. Driftsenhetene ble tildelt enkeltpersoner, rettigheter og plikter i reindriften ble knyttet til disse. Særlig viktig var det at økonomiske tilskudd over reindriftsavtalen ble knyttet opp mot driftsenheten.

Iden nye reindriftsloven av 2007 ble driftsenheten erstattet med siidaandel. En siidaandel er en familie som driver reindrift under ledelse av en person eller av ektefeller/samboere i fellesskap. I motsetning til 1978-lovens driftsenhet, anerkjenner den nye loven familieperspektivet i sin definisjon av siidaandelen. Nilsen og Mosli (1994) sier at fram til 1978 ble husholdet betraktet som en økonomisk enhet og ble oppfattet som en driftsenhet. Husholdet var den grunnleggende enheten som sammen disponerte reinflokken, selv om den enkelte medlemmet hadde sitt eget merke og eiendomsrett til egne dyr. Med innføringen av driftsenhetene ble husholdets rein knyttet til en bestemt person, og man fikk med dette et uformelt eierskap etter samisk tradisjon og et formelt eierskap basert på det norske lovverket. Utdelingen av driftsenhetene slo også forskjellig ut for de ulike reindriftshusholdene. Enkelte hushold kunne ha mange driftsenheter, mens andre hushold hadde bare en driftsenhet. Dette var et klart brudd på tradisjonene i reindriftnæringen, hvor man tradisjonelt først ble en selvstendig reindriftsutøver når man enten giftet seg eller flyttet ut av det felles husholdet.

De aller fleste driftsenhetene ble tildelt menn. Ordningen ble innført som et ønske om etableringskontroll i reindrifta og for å begrense reintallet. (Bull 1997:25). Utdelingene av driftsenhetene ble gjort av områdestyrene, der det i avgjørelsene ble vektlagt kjennskap til arbeidet i reindrifta:

”Fra kvinnehold hevdes det at det i denne prosessen ble lagt vekt på oppgaver som hovedsaklig ble utført av menn. Kvinnenes arbeid i reindrifta ble ikke verdsatt ved innføring av driftsenheter og gjorde kvinnenes arbeid til en uvesentlig del av drifta. Helst skulle søkeren ha arbeidet aktivt i næringen de siste årene, og med dette ble det ment utarbeid. Dette fikk ulike konsekvenser for gutter og jenter når det gjaldt tildeling av driftsenhet (Rognli 1988). Udelt driftsenhet kan også overdras til en innenfor den nærmeste slekt uten myndighetenes samtykke. I slike forhold har guttene blitt favorisert. I 1985 hadde 10 % av driftsenhetene i landet kvinnelige ledere” (Karlstad m. fl 2002:41:42)

Henriksen (2001) mener at man med innføringen av driftsenheten innførte myndighetene en ordning som var fullstendig ukjent i reindrifta:

”[...] som innebar at man i realiteten begynte å praktisere paterfamilias prinsippet i næring hvor ektefellene tidligere hadde vært likestilt. Med andre ord at rettighetene og pliktene i reindriftnæringen ble samlet i familiefarens hånd” (Henriksen 2001:39)

Tall fra Reindriftsforvaltningen viser at i 2008 hadde 13 % av de 552 driftsenhetene i den samiske reindrifta i Norge kvinnelige innehavere. 31 % av driftsenhetene var felles driftsenheter, der begge ektefellene var registrert som innehavere. De fleste driftsenhetene, 57 % ble innehatt av menn alene (Økonomisk utvalg 2009). Prosentandelen kvinner med egen driftsenhet/siidaandel har vært stabil siden 1988. Ved generasjonsoverganger blir driftsenhetene overført til guttene. Av de kvinnene som har egen driftsenhet er mange enker, eller kvinner som ikke har ”konkurrert” med brødre om denne (Karlstad m. fl 2002). Det er tildelt få nye driftsenheter/ siidaandeler de siste 20 årene. Kvinner har derfor få muligheter til å etablere seg i reindrifta med egen siidaandel.

I 1996 ble det foretatt en revisjon av reindriftsloven der man blant annet utvidet definisjonen av driftsenheten, slik at driftsenheten fra da av kunne drives av ektefellene i felleskap. Henriksen mener at lovendringen er av viktig prinsipiell

betydning, men at den ikke har ført til en vesentlig forbedring av kvinners rettigheter og posisjon i reindrifta. Selv om ektefellene er registrert med felles driftsenhet, så underlegges de aller fleste kvinner fortsatt ektemannens næringsdrift (Henriksen 2001).

Det er de fleste tilfellene mannen som innehar siidaandelen i utgangspunktet. Ved skilsmisse vil den ektefellen som har fått medansvar gjennom ekteskapet miste denne retten. I følge reindriftsloven er det siidaandelens leder som bestemmer hvem som får eie rein i andelen og vedkommendes reintall. (Reindriftsloven 2007 § 10). Dette betyr at ved skilsmisse risikerer kvinnen å måtte avvikle sin reindrift. Man har ikke automatisk rett til å flytte tilbake til den siidaen man kom fra, men at man er avhengig av at en siidaandelshaver i den siidaen er villig til å ha reinen under sin andel.

Driftsenheten /siidaandelen er i løpet av de tretti årene blitt en viktig institusjon i reindrifta i Norge. Mange mener at det var denne institusjonen som definerte kvinnene ut av reindrifta. Nilsen og Mosli (1994) hevder at selv om innføringen av driftsenhet ble en begrensende faktor for kvinnene i reindrifta, så ble denne begrensningen en bekreftelse på den innskrenkingen i kvinnes deltakelse i drifta på vidda som allerede var på gang på slutten av 1970-tallet. Maskulinisering av reindrifta med kvinnes fastboenhet og mekaniseringen, samt at de mekanismene som virket i landbruksbyråkratiet favoriserte mennene.

2.1.2 Reindriftspolitik og kjønnsrett

Med hjemmel i 1978-loven ble det opprettet styringsorganer for reindrifta på tre nivåer. Tidligere ble alle avgjørelser tatt av lappfogden. 1978-loven ga reindrifta en viss grad av medbestemmelse. Det ble innført myndighetsorganer på to nivåer, et landsdekkende reindriftstyre og områdestyrer for hvert av de seks reinbeiteområdene. I tillegg fikk man privatrettslige styrer for reinbeitedistriktene. I alle organer var det en underrepresentasjon av kvinner. I næringsorganisasjonen Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) har det siden stiftelsen i 1947 kun vært en kvinnelig leder, og det har gjennom årene vært en lav kvinneandel i styret.

De offentlige oppnevnte styrene følger det statlige pålegget om 40 % kjønnsrepresentasjon, men distriktsstyrene har lav kvinneandel. I Øst-Finnmark og

Vest Finnmark er kvinneandelen i distriktsstyrene under 15%.

(Reindrifftsforvaltningen 2010a).

Joks (2001) mener at kvinnerelaterte saker innen reindrifta har vært lite synlige i offentligheten, og i næringsorganisasjonen Norske Reindrifftsamers Landsforbund.. Samepolitikken generelt har i lengre tid vært mannsdominert. I de tre Sametingene (Norge, Sverige og Finland) har det vært lav kvinneandel fra opprettelsen av. I 2005 økte kvinneandelen i det norske Sametinget betraktelig etter en målrettet kampanje. Det har i flere år vært fokus på å øke kvinnerepresentasjon i NRL, og etter valgene på årsmøtet i 2009 økte kvinneandelen fra 22 % til 44 %.

Kuokkanen (2007) vektlegger at det i politisk sammenheng ikke bare er snakk om antallet kvinner i politiske posisjoner, men mer fundamentalt om i hvilke strukturer, diskurser og prosesser samepolitikken praktiseres i. Kuokkanen peker på at kvinnelige politikeres perspektiver og deltagelse er blitt trivialisert i samepolitiske saker når det gjelder temaer som oppfattes som mannlige, som de tradisjonelle næringene. (ibid.)

Reindriffts møte med et moderne og statlig forvaltningsapparat har altså ført til at kvinnene har fått en svakere formell og politisk stilling i reindrifta enn menn. Kombinert med et økende behov for større inntekter enn det reindrifta genererer, kan det synes ut som kvinnene er å vei ut av reindrifta. Dette danner et viktig bakteppe for å forstå den nye kvinnerollen som trer fram i reindrifta, og som jeg vil komme tilbake til i kapittel 5.

3. Teoretiske perspektiver

3.1 Et feministisk utgangspunkt

Et naturlig teoretisk utgangspunkt for en masteroppgave om kvinner i reindrifta er feministiske perspektiver.

I hverdagen tar vi ofte kjønn for gitt, og mye av hverdagen organiseres rundt distinksjonen mann og kvinne. Denne distinksjonen er så vanlig at det framstår som noe naturgitt. Men det å være mann eller kvinne er ikke noe statisk, men det er noe som er under stadig endring. Mennesker oppfatter seg selv som feminine eller maskuline, og tar plass i en kjønnsorden ved praksiser i hverdagslivet. (Connell 2002).

De senere årene er de feministiske teoriene om kjønn og makt endret seg fra å vektlegge materielle forskjeller mellom kjønnene til økt fokus på det symbolske. Dette betyr blant annet at kjønn ikke lenger forstås som gitte egenskaper: ”men som et system av ideer og forestillinger som produseres og reproduseres gjennom sosial praksis” (Ellingsæter og Solheim 2002:36). Kjønn konstrueres og dekonstrueres diskursivt i sosiale prosesser.

”The key aim of feminist scholarship in general is to demonstrate that the construction and significance of sexual differentiation as a key organizing principle and axis of social power, as well as a crucial part of the constitution of subjectivity, of an individuals sense of their self-identity as a sexed and gendered person”
(McDowell 1999:9)

I følge Linda McDowell kan man ikke skille de to aspektene: ”gender as a set of material social relations and as symbolic meaning” (McDowell 1999:7). For å definere kjønn står sosiale praksiser i sammenheng med sosial interaksjon i vid forstand og måter å tenke på og representere kjønn, og er gjensidig konstituerende. McDowell sier at vi oppfører oss i relasjon til våre intensjoner og overbevisninger som alltid er kulturelt formet og posisjonert historisk og romlig. (McDowell 1999)

Connell mener at kjønnsmønstre utvikles gjennom en serie med møter med hindringer og muligheter i den eksisterende kjønnsordenen. I disse møtene vil man utvikle strategier for hvordan håndtere situasjoner der kjønnsrelasjoner gjør seg

gjeldende. Over tid vil disse strategiene krystallisere seg som mønstre av feminitet eller maskulinitet. På denne måten vil man få en viss grad av sosial standardisering av individenes liv. Samtidig finnes det mange forskjellige kjønnsordener, noe diversiteten av ulike feminiteter og maskuliniteter viser. (Connell 2002:82).

Interseksjonalitet innen kjønnsforskningen handler om at kjønn skal forstås i en eller annen form for samspill med andre kategorier:

”[...] det interseksjonelle samspill mellom magtordninger og identitetskategorier drejer sig om gensidige transformationsprosesser og ikke om, at køn, klasse, etnicitet, seksualitet etc. blot adderes til hinanden” (Lykke 2008:106).

Lykke (2008) sier at interseksjonalitet handler i mange kjønnsforskeres øyne om fenomener som virker endrende på hverandre. Kjønn kan kun forstås som adekvat i dets samspill med andre kategorier. En forståelse av kjønn som en statisk kategori har kulturessensialistiske implikasjoner, og postkoloniale feminister har kritisert vestlige feminister for å ikke ta i betraktning de forskjeller som kommer av samspillet mellom kjønn, etnisitet, klassestrukturer og geopolitisk situering. I den post-koloniale forskningen har det vært stor interesse for interseksjonalitet som begrep. (ibid)

Rauna Kuokkanen (2007) mener at mange samiske kvinner er tilbakeholdne til å engasjere seg i feministiske analyser. Dette mener hun kan komme av at de enten ser på feminismen som irrelevant, eller redsel for å bli stigmatisert eller latterliggjort.

”Like their indigenous sisters elsewhere, many Sami women argue that as long as the Sami people’s right to self-determination has not yet been adequately addressed and recognized, the priority needs to be given to colonization over sexism” (Kuokkanen 2007:85)

Kuokkanen på sin side mener at bruk av post-koloniale feministiske analyser med en kritisk tilnærming til det patriarkale hegemoniet kan være nyttig for dekolonisering av dagens samiske samfunn. Kuokkanen mener at patriarkiet er en del av kolonialismen, som ikke kan ses uavhengig av hverandre:

”I suggest that the confluence of Indigenous and feminist discourses (which are by no means singular or homogenous) may help to move beyond stereotypical misunderstandings of feminism prevalent in Sami society and offer a more attentive

understanding and critical perspective of the ways in which colonial practices always overlap with patriarchy and gender imbalances” (Kuokkanen 2007:73)

Kuokkanen påpeker at i det samiske samfunnet er kvinnerollen vanligvis blitt ansett som sterk. Hun mener at myten om den sterke samiske kvinnen i mange sammenhenger er til hinder for dekoloniseringsprosesser som hun mener er nødvendige for å styrke dagens kvinners stilling i det samiske samfunnet. Kuokkanen poengterer at kritikk av stereotypifiseringen av den sterke samiske kvinnen ikke betyr at denne ikke har eksistert tidligere i det samiske samfunnet. Balto (1997) påpeker at moderniseringen av de samiske samfunnet førte til endringer i mange praksiser og tradisjoner der kvinnene hadde en sterkere rolle, og at dette er en indikasjon på en patriarkalsk innflytelse som fulgte med de samfunnsmessige endringene. (Balto 1997 i Kuokkanen 2007)

Dekolonisering i Sápmi handler i følge Kramvig og Flemmen (2010) om hvordan man gjør opp med den koloniale arven som har endret samfunnet der og hvordan man i dag artikulerer det samiske. Dekoloniseringens utfordring ligger i hvordan man anerkjenner den “flerkulturelle nåtidige konteksten samtidig som kolonialiseringen av de samiske områdene skal gjøres opp” (Flemmen og Kramvig 2010:173). Det er i folks hverdagsliv dekoloniseringen spiller seg ut og forhandles om (ibid.)

3.2 Omfordeling og anerkjennelse

Ellingsæter og Solheim (2002) påpeker at både i Norge og internasjonalt, har det vært en forskyving innen feminismen fra fokus på materialistiske analyser til mer symbolteoretiske forståelsesmåter, og at det er en tendens til at det enten er hovedfokus på det økonomiske eller det kulturelle. De argumenterer videre at ikke nødvendigvis må være slik, men at en kritisk tilnærming må være tosidig og integrere det sosiale og det kulturelle, det økonomiske og det diskursive.

”Feminist theory tends to follow the Zeitgeist” (Fraser 2007:23)

Nancy Fraser (2007) sier også at det har vært en forskyvning av fokus innen feminismen fra det økonomiske til det kulturelle, og at fokuset på kulturell

anerkjennelse har ført til at kampen om økonomisk omfordelingen marginaliseres. Fraser peker på at feminismen på 70-tallet var influert av marxismen, med hovedfokus på kjønnsrelasjoner i et politisk økonomisk perspektiv. (ibid.) Sentralt i den feministisk marxistiske tenkning var at kjønnskategoriene ville forandre seg radikalt hvis produksjon og reproduksjon ble organisert annerledes. (Lykke 2008). Fra 1990 tok de fleste feminister, i følge Nancy Fraser, ”the cultural turn”, der kjønn ble forstått mer i retning av identitet eller som en sosial konstruksjon. Fraser sier

”Fordelingens sprog, der engang var den politiske kamps altdominerende grammatik, er mindre fremherskende i dag. De bevægelser, der indtil for nylig stillede højlydte krav om en ligelig fordeling av av ressurser og rigdom, er ganske vist ikke forsvundet helt, men på grund af neoliberalismens konstante retoriske utfald mod egalitarismen, fraværet af enhver troværdig modell for en ”realisabel socialisme” og en utbredt skepsis over for keynesianismens evne til at håndtere globaliseringen, spiller de nu en langt mindre rolle end før” (Fraser 1995)

Fraser er bekymret over denne utviklingen, da hun mener at den kan føre til større økonomiske ulikheter. Hun argumenterer for en bredere tilnærming som kan imøtekomme to sett av problemstillinger, en ”two-dimensional conception of gender”:

”The approach I propose requires viewing gender bifocally, simultaneously through to different lenses. Viewed through one lens, gender has affinities with class; viewed through the other, it is more akin to status. Each lens brings into focus an important aspects of women`s subordination, but neither alone is sufficient. A full understanding becomes available only when the two lenses are superimposed. At that point, gender appears as a categorial axis that spans on two dimensions of social ordering, the dimension of distribution and the dimension of recognition” (Fraser 2007:25)

Fraser sier videre at fra et distribusjonsperspektiv, framstår kjønn som et klasselignende differensiering, med utgangspunkt i samfunnets økonomiske strukturer. Et viktig aspekt her er arbeidsdeling, der det ligger en fundamentalt skille mellom lønnet ”produktivt” arbeid og ulønnet ”reproduktiv” arbeid, der kvinner forbindes med det siste. Det er også kjønnsmessige lønnsforskjeller, der det arbeidet flest kvinner gjør er lavere betalt. Resultatet av dette mener Fraser er: ”an economic

structure that generates gender-specific forms of distributive injustice” (Fraser 2007:27)

I et anerkjennelsesperspektiv framstår kjønn som status differensiert, forankret i samfunnets statusorden. Kjønnskoder gjennomsyrrer de kulturelle mønstre for tolkning og evalueringer som er viktige for samfunnets statusorden som helhet. Fraser mener at sentralt i den kjønnsmessige urettferdigheten er *androcentrismen*, som er et institusjonalisert mønster av kulturelle verdier som tillegger egenskaper som forbindes med maskuliniteten større verdi, mens det som forbindes med femininet devalueres..

Fraser skiller ut to midler mot urettferdighet, som hun mener kan bygge bro mellom omfordeling og anerkjennelse. De to midlene er bekreftelse, som tar sikte på korrigerer uretteferdige resultater av de sosiale mekanismene uten å endre på disse, og transformasjon, som korrigerer urettferdigheten ved å omforme den underliggende struktur som forårsaker urettferdigheten.

Tabell 3.1 Skjæringspunkter mellom omfordeling, anerkjennelse og midler mot urettferdighet

	Bekreftelse	Transformasjon
Omfordeling	Overfladiske reallokeringer av eksisterende goder til eksisterende grupper	Dyptgående omstrukturering av produksjonsrelasjoner
Anerkjennelse	Overfladiske reallokeringer av eksisterende respekt til eksisterende grupper	Dyptgående omstrukturering av anerkjennelsesrelasjoner

(Fra Fraser 1995:79 – forenklet)

Fraser mener at man må se kulturelle devalueringen av det feminine i sammenheng med de strukturelle økonomiske forholdene, som knytter disse egenskapene sammen med avhengighet og avmakt. Kun ved å se disse i sammenheng, mener Fraser at man kan få en reell omfordeling og en genuin anerkjennelse. (Fraser 2007)

I reindrifta er det en klar sammenheng mellom den undervurderingen av den kvinnenes arbeidsinnsats og det faktum at i nyere tid står reindriftskvinnene svakere stilt enn menn næringsmessig. Da kan også en styrking av reindriftskvinnenes stilling i reindrifta sees i et omfordelings- og anerkjennelsesperspektiv.

3.3 Kjønn i et romlig perspektiv

Kulturlandskap er et sentralt tema innen kulturgeografien. En forståelse av begrepet, som nyttes av det som kalles den nye kulturgeografien er forståelsen av landskapet som bærer av meninger. (Hansen 2001) I denne forståelsen vektlegges landskapet som kulturell konstruksjon og landskapet og sosiale relasjoner blir her sett på som gjensidig konstituerende. Man kan si at landskapsbegrepet i den nye kulturgeografien er mer enn våre fysiske omgivelser eller tomme rom hvor det sosiale liv utspiller seg. Landskapet spiller faktisk en aktiv rolle i formingen av den gjeldende samfunnsstruktur. Landskapet er da med på å reprodusere sosiale forskjeller, relasjoner og identitet. (Morin 2001).

Landskapet reinen befinner seg spiller en stor rolle for reindriftssamene. Områdene er ikke bare beiteressurser, men også landskap som er en viktig del av reindriftsamenes tilhørighet og identitet. Landskapet er således noe mer enn de fysiske omgivelsene reinen og reindriftsamen beveger seg på. Ved å bevege seg i landskapet lære man å kjenne områdene, og slik får man også tilhørighet til disse og en mestring av naturen i all slags vær og føre. Landskapet er også bærer av beretninger og fortellinger som gjør det til et kulturlandskap uten at det nødvendigvis finnes spor av mennesker (Sara 2003). Sara mener at:

” [...] både beretningene og naturressursene er en slektsarv som hører til de menneskene som lever innenfor sine tradisjonelle områder. Et viktig forhold ved dette er at siidafelleskapet, eller den enkeltes tilhørighet til en siida, som oftest er basert på felles bakgrunn, spesielt på felles slektsbakgrunn. Og siidaen igjen er vanligvis etbalert på deres sedvanlige siidagrund, på en årsyklusrute som følger faste steder og områder med ulike typer funksjon. Denne sammenhengen gjør at for reindriftssamene representerer ulike og spredt beliggende steder og landskap deres bakgrunn, tilhørighet og identitet likesom deres næringsgrunnlag”. (Sara 2003:247)

I den nye kulturgeografien vektlegges landskapets symbolske dimensjon ved å undersøke samspillet mellom mennesket og dets miljø og mellom individuell handling og kulturelle struktur. Sosial kategorier problematiseres og i landskapsanalysen inngår hvordan landskapet virker i konstruksjonene og vedlikeholdelsen av disse kategoriene. (Hansen 2001).

Linda McDowell peker på at den feministiske geografis oppgave vil være å søke etter sammenhenger mellom kjønn og rom for å avdekke disse gjensidige konstituering, og å problematisere det at dette synes å være naturlige. Derfor vil formålet være å undersøke i hvilken grad menn og kvinner opplever rom og sted forskjellig, og å vise at disse forskjellene er sosiale konstruksjoner (McDowell 1999).

I en forståelse av rom som og landskap som en del av konstruksjonen av samfunnsstrukturene omfatter dette også maktrelasjoner mellom kjønn. McDowell mener at romlig skille spiller en sentral rolle i den sosiale konstruksjonen av kjønnsforskjeller.

Familienes bofasthet og kvinnenenes inntog inn i arbeidslivet førte til en frakobling av kvinnene fra den daglige reindriften. Samtidig som man får en mye klarere kjønnsdeling av selve arbeidet, så får man også et romlig skille. Mennene er på fjellet og familiene er i bygda.

4. Metode

I følge Nina Lykke (2008) har kjønnsforskningen gjennom de siste 30 – 40 årene utviklet seg til et etablert kunnskapsfelt, under inspirasjon fra feministiske bevegelser og politisk aktivisme. Lykke argumenterer for at kjønnsforskningen er en postdisiplinær disiplin:

”Det betyr, at den ses som et selvstendig kunnskapsfelt, som kontinuerlig reflekterer sin kernegenstand, sit teorifelt, sine epistemologiske og metodologiske spørsmål i bredden og dybden, men som i sin forskningspraksis samtidig opretholder en transversal disiplinoverskridende dialog og en multi-, tvær- og transvidenskapelig åbenhed” (Lykke 2008:36)

Lykke peker på at *situert viten* som et epistemologisk prinsipp har hatt stor betydning for det feministiske feltet, og hun påpeker at begrepet om situert viten også medfører at kjønn heller ikke kan refereres til som en fastlagt kategori. Også definisjonen av kjønn må situeres. Lykke understreker at:”[...] at kønsforskningen snarere stiler mod kritikk og problematiseringe end mod fastlæggelse og afgrænsing af kønsdefinitioner” (Lykke 2008:54).

I følge Nina Lykke står epistemologi, metodologi og metode i sammenheng. Epistemologi handler om kriterier for hva vitenskapelig viten er, mens metodologi handler om regler, prinsipper og prosedyrer for kunnskapsproduksjonen. Metode dreier seg om de konkrete valg av fremgangsmåter i forskningen (ibid.)

Førde påpeker at for å gripe forholdet mellom hverdagsliv og politikk må man bryte med gamle dikotomier. Epistemologisk posisjon har konsekvenser for forskningsprosedyre og for hval slags kunnskap man produserer. Hun sier videre:

”Ingen posisjonar kan avvisast. Vi må i staden streve etter ope perspektiv, ta vare på kvalitetane i ulike posisjonar og basere vår metodologi på integrering av ulike epistemologiar” (Førde 2007:57)

Lykke sier at det blant kjønnsforskere er bred enighet om at det ikke finnes en feministisk metode, men at det innen kjønnsforskningen er metodepluralisme. Blant mange kjønnsforskere understrekes det prosessuelle;

”dvs. å kunne navigere metodologisk i en processuel og dynamisk verden, hvor forskningens subjekt og objekt er en del af samme kontekst og ikke på forhånd afgræset fra hinanden” (Lykke 2008:166).

Førde (2007) påpeker at noe de praksisorienterte posisjonene innen samfunnsvitenskapen har til felles, er at de aksepterer at all kunnskap er posisjonert uten at man gir opp teoretisering og analyse.

Innen kjønnsforskningene er det en bred tradisjon at produksjon av kunnskap må forstås som lokalisert, eller *situert* Donna Haraway uttrykker det. (Lykke 2008) Dette betyr at vitenskapen alltid har en subjektiv dimensjon, og forskeren er involvert, delaktig og medansvarlig. Haraway mener da at forskeren med en bevisst refleksjon over egen posisjon kan nå en partiell innsikt: ”dvs. en innsikt i det utsnit av virkeligheten, hun/ han kan ”se” derfra, hvor hun/ han er materielt-diskursivt lokalisert i tid, rum, kropp og historiske magtforhold.” (Lykke 2008:18)

4.1 Kvalitativ tilnærming

”Metoden er selve den fremgangsmåten man bruker for å komme frem til ny kunnskap og er måten man samler inn, organiserer, bearbeider, analyserer og tolker samfunnsvitenskapelige data på”. (Bjørnå 2007:38)

I oppgaven er det i stor grad benyttet en kvalitativ tilnærming til feltet. Med dette ønsket jeg å gå i dybden av temaet som skal undersøkes. I følge Bjørnå er de kvalitative metodene gir dybdekunnskap, og kjennetegnes ved at forskeren jobber med få enheter og mange variabler for å si noe om en generell problemstilling. Forskningsopplegget er derfor intensivt. (ibid.)

Kvantitativ metode har som formål å gjøre forskeren i stand til å generalisere, basert på opplysninger fra statistisk representative utvalg.). Det handler om å analysere mange enheter ved hjelp av få variabler og bruk av data som uttrykkes i tall og mengde. (ibid.).

Kritikken mot kvalitativ metode er at de ofte gir et for stort spillerom for den enkelte forskers fortolkning, og at utvalgene er så små at de ikke tilfredsstiller kravene til statistisk representativitet. (ibid.).

Med bruk av kvalitative metoder har jeg altså fokus på de erfaringene mine informanter har gjennom sin livsverden. Jeg har ikke til formål å si noe generelt om alle reindriftskvinner. Men det handler om hvordan noen aktører i reindrifta opplever og tilpasser seg de samfunnsstrukturene som er rådende.

4.2 Feltarbeid i egen kultur

Den oppgaven handler om reindriftskvinner. Jeg er selv en av disse. Jeg er oppvokst i en familie med tilknytning til reindrifta. Jeg er nå en del av en reindriftsfamilie, som ektefelle og mor. Jeg er altså en aktør i reindrifta. I denne oppgaven skal jeg i tillegg inneha en forskerrolle og være observatør. Jeg ser både fordeler og ulemper ved det både være aktør og observatør. Det at jeg er en del av reindriftssamfunnet er en sterk medvirkende årsak til at jeg har valgt å skrive en oppgave om kvinner i reindrifta.

Dette innebærer at analysen vil være partiell i den forstand at utgangspunktet for analysen er eget ståsted og forståelsen av problemstillingen vil selvfølgelig også bygge på egne erfaringer. Å forske i egne erfaringer er i følge Wadel (2006) en form for forskning der forskeren reflekterer over og analyserer egne erfaringer, og fester erfaringer til begreper.

”Å forske i egne erfaringer handler om å gjøre egne og andres tause hverdagslige erfaringer eksplisitte” (Wadel 2006:13)

Når man forsker på egne erfaringer, må man være bevisst på sin egen rolle og egne kulturelle kategorier.(Wadel 2006:29). Egne erfaringer og kunnskaper gir tilgang til noen former av innsikt, men skygger for andre (Paulgaard 1997:75).

Å skrive en oppgave i egen kultur betyr at man har kjennskap til det feltet som skal studeres og kjenner til de normer og verdier som er rådende i samfunnet. Man har allerede en innsikt i kulturen. Denne kulturfortroligheten kan føre til kulturblindhet (Wadel 1991 i Paulgaard 1997). Det handler om å være bevisst på sin egen posisjon, og løfte blikket fra det nære og kjente. Man må på en måte tre av sin egen virkelighet og innta en mer analytisk posisjon og sette ord på den tause kunnskapen man har gjennom deltagelsen i samfunnet.

Wadel (2006) mener at forskning i egne erfaringer kan ses på som et supplement til den vanlige forskningen i andre menneskers erfaringer. I denne

oppgaven har jeg nærmet meg feltet på ulike måter, for å få størst mulig innsikt i et felt jeg kjenner gjennom min egen hverdag.

4.2.1 Feltarbeid i egen hverdag

”Feltarbeid kjennetegnes ved deltagende observasjon og nærhet til de en studerer. Feltarbeid kjennetegnes også ved å fokusere på samhandling og ”runddans” mellom metode, data og teori, mens en observerer (Barth 1981, Wadel 1991)”. (Wadel 2006:115)

Datainnsamlingen er foretatt over en periode på flere år, og bygger også på egen deltakelse i det samiske samfunnet og utallige samtaler med forskjellige aktører i det samiske samfunnslivet, og spesielt i reindriftsnæringen. Jeg har altså vært en deltagende observatør.

Gjennom min deltagelse i reindriftssamfunnet har jeg deltatt i mange samtaler om kvinner i reindrifta. I disse feltsamtalene har det kommet momenter eller uttalelser med relevans for oppgaven. Slike samtaler er ikke avtalt på forhånd.

”De er mer lik den dagligdagse praten mellom folk. I slike samtaler forteller forskeren kanskje like mye som han lytter, Inni denne hverdagspraten kan det ligge informasjon som er meget relevant for undersøkelsen”. (Fossåskaret 1997:24)

Feltsamtaler er en kanal for innhenting av empirisk materiale, og er en del av den deltagende observasjonen. Observasjon handler ikke bare om det man ser, men også det man hører. (Fossåskaret 1997)

Det er utfordrende forskningsetisk å gå inn i feltet med en dobbeltrolle som deltaker og observatør (ibid.). Jeg har derfor vært opptatt av å innhente samtykke også fra disse informantene. Hvis det i en samtale dukker opp noe som kan være relevant for masteroppgaven, har jeg spurt om lov til å bruke det i denne oppgaven. Dette har jeg gjort fordi det i et forskningsetisk perspektiv er viktig at de som forskes på gir sitt samtykke.

Jeg har vært bevisst på å notere ned feltsamtaler i form av feltnotater, selv om datainnsamlingen har strukket seg over flere år. Slike feltnotater er rekonstruksjoner av samtalene, og ikke ordrette gjengivelser. De har vært viktige kilder i det analytiske

arbeidet. Feltsamtalene og feltnotatene har også dannet grunnlag for de kvalitative forskningsintervjuene jeg har gjort.

4.2.2 Det kvalitative forskningsintervju

Jeg har valgt å bruke kvalitativ intervjuemetode, for å et dypere innblikk i reindriftskvinnenes livsverden. I følge Steinar Kvale (1997) er det kvalitative forskningsintervjuet et produksjonssted for kunnskap. Forskningsintervjuet er en spesifikk form for samtale der formålet er å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, med fortolkning av de beskrevne fenomener som formål (ibid.).

“Det kvalitative forskningsintervjuet forsøker å forstå verden fra intervjupersonens side, å få frem betydningen av folks erfaringer, og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer” (Kvale 2001:17).

Et forskningsintervju produserer kunnskap i en interaksjon mellom intervjuer og informant. Jeg har foretatt halvstrukturerte intervjuer med tre nøkkelinformanter. Intervjuene var halvstrukturerte, da jeg på forhånd hadde lagd en intervjuguide med temaer og spørsmål jeg ønsket svar på. I følge Kvale kan en intervjuguide gi en grov skisse for hvilke emner som skal dekkes, eller være et detaljert oppsett med nøyaktige spørsmål (ibid.). Intervjuguiden jeg brukte var en grov skisse med temaer og undertemaer som jeg ville komme inn på under intervjuene. (se vedlegg 1) Kvale sier at intervju spørsmålene vil være annerledes når intervjuet går ut på å få spontane beskrivelser av informantens livsverden, enn når man intervjuer for å få en begrepsmessig analyse av personens oppfatninger om et emne (ibid.). Formålet med de intervjuene jeg gjorde, var å få beskrivelser av informantenes livsverden. Derfor valgte jeg å bruke en åpen intervjuform der informanten mer fritt forteller fra sin livsverden.

I tillegg til de tre jeg karakteriserer som nøkkelinformanter, har jeg intervjuet fire andre kvinner. I disse intervjuene har jeg bruk den samme intervjuguiden som utgangspunkt, men under intervjuene har vi ikke kommet inn på alle temaene i min intervjuguide.

Fire av intervjuene er tatt opp på bånd. Jeg valgte å ta opp intervjuene på bånd slik at jeg kunne konsentrere meg om det informanten fortalte uten å måtte notere alt under intervjuet. Dette skapte mer flyt i intervjuet, sammenlignet med de intervjuene som ikke ble tatt opp på bånd. Intervjuene er deretter transkribert. Etter intervjuene som ikke ble tatt opp på bånd, skrev jeg notatene umiddelbart.

Informantene har ønsket å være anonyme. Noen av dem var opptatt av at det ikke skulle være mulig å identifisere dem som informanter. I et lite og relativt gjennomiktig samfunn som det samiske samfunnet i Indre-Finnmark kan det være lett å identifisere informantene. Derfor har jeg valgt å presentere materialet fra intervjuene på en slik måte at informantene ikke kan identifiseres.

Intervjuspråket var samisk, og ble transkribert på samisk. Jeg har selv oversatt de sitatene som er brukt til norsk. Siden både jeg og informantene har samisk om morsmål var det naturlig å bruke samisk som intervjuspråk, selv om oppgaven skulle skrives på norsk. Å ha muligheten til å intervju samiske kvinner på samisk ser jeg som en stor fordel. Informantene får da bruke det språket som omkranser den livsverden de skal beskrive og det språket de er mest komfortable med.

Valg av informanter

Før jeg kom så langt som til å intervju reindriftskvinner, måtte jeg finne informanter til de kvalitative forskningsintervjuene jeg ønsket å gjennomføre. I utgangspunktet hadde jeg tenkt at jeg ikke skulle bruke mitt eget nettverk for å finne informanter, for å ha størst mulig distanse til informantene, siden jeg selv er reindriftskvinne. Dette viste seg ikke å være lett. Nordin (2007) påpeker at i møte med informanter kan det at forskeren er same oppfattes både negativt og positivt. Det kan oppfattes negativt i den forstand at forskeren kommer for nært informantens privatliv, og at den samiske forskeren ikke oppfattes som objektiv, men er representant for en slekt eller et område. I bunnen av dette ligger en frykt for at den informasjonen de gir utnyttes negativt. (ibid.). Kvendseth (1998) som var en utenforstående forsker skrev en hovedoppgave om reindriftskvinner. Hun opplevde at de eldre informantene var uvillige til å snakke med en utenforstående om ting som var problematiske, mens de yngre var mer åpne. Hun forklarer at yngre respondentene var klar over at hun ikke kom til å fortelle det til naboen og derfor turde å snakke med henne (ibid.).

Dette kan være en av grunnene til at de første kvinnene jeg spurte om å være informanter ikke ønsket det. De oppfattet meg ikke å være i en forskerrolle, men som en samfunnsaktør på lik linje med dem selv.

De første avslagene om å stille opp som informant gjorde også meg usikker på hvordan jeg skulle gå videre med prosjektet mitt. Jeg valgte da å ta i bruk mitt eget nettverk. Det betyr at informantene er kvinner jeg kjenner. Informantene ble spurt fordi jeg visste at de hadde noe å si om temaet, og at dette engasjerte disse kvinnene. Samtidig har jeg vært bevisst på at min relasjon til kvinnene ikke må være altfor nær. Dette betyr at jeg ikke har intervjuet min egen nære familie.

Reindriftskvinner er ikke en ensartet gruppe. Reindriftsforvaltningen definerer en reindriftskvinne som en kvinne som har rein i eget merke (Reindriftsforvaltningen 2005). Noen reindriftskvinner arbeider full tid i næringen, mens andre har del- eller heltidsjobb utenfor reindriften. Mange reindriftskvinner er vokst opp i en reindriftsfamilie, mens andre igjen har en annen etnisk og kulturell bakgrunn. Kvinner i reindriften kan selv være siidaandelsinnehaver, er ektefelle, mor, søster, slektning eller ”verdde” i en reindriftsfamilie. For å avgrense denne oppgaven, valgte jeg informanter som har en samisk etnisitet, er oppvokst i reindriften og som er gift med reindriftsutøvere med siidaandel.

Reindriftskvinner har altså ulike utgangspunkt for sin deltagelse i reindriftnæringen. Hvilken rolle de har som kvinne i reindriften, varierer også med alder og kvinnenens ulike ferdigheter og kunnskaper.

4.2.3 Dokumentgjennomgang

Dokumentgjennomgang har også vært en viktig metode for datainnsamlingen. Dette materialet omfatter både medieoppslag, offentlige dokumenter og statistikk. Disse tekstene danner et viktig bakgrunnsmateriale for den datainnsamlingen jeg selv har gjort, og er dessuten et supplement til intervjuene.

Silverman (2006) definerer tekster som data som inneholder ord som er kommet til uten forskerens innblanding. Tekstene kan danne bakgrunnsmateriale for analysen, eller de kan være en del av analysen. Tekster er rike, naturlig forekommende data som har reell innvirkning i verden. Han poengterer at forskerens rolle når det gjelder tekster er å behandle disse som representasjoner, og å analysere

effektene av disse, og ikke å kritisere eller å vurdere disse ut fra noen ”objektive” standarder. (ibid.)

Silverman framholder at det er viktig å ha en klar analytisk tilnærming til tekstene. En etnografisk tilnærming til tekstanalyse vektlegger de prosessene som teksten skildrer ”virkeligheten” gjennom, og ikke om teksten inneholder sannhet eller usannhet. Spørsmål som forskeren stiller seg i analysen av teksten er eksempelvis hvem er det som skriver tekstene og for hvilket formål? Forskerens oppgave i en slik tekstanalyse er å se på den sosiale kontekst som tekstene er artikulerte i. (ibid.)

Kjeldastli (1997) sier at kildegransking omfatter å svare på tre spørsmål:

- ”- Hva er egentlig det materialet jeg har foran meg, og hvordan påvirker materialets karakter det jeg kan hente ut av det?
  - Hva står egentlig i kilden; hva betyr den?
  - Hvordan kan jeg bruke opplysningen i kilden til å besvare problemstillingene mine”
- (Kjeldastli 1997:210)

Alle dokumenter er produsert i visse sammenhenger for et visst publikum. Silverman sier at et vanlig kjennetegn i demokratier er den massive dokumentasjonen av offentlige anliggender. Offentlige dokumenter viser hvordan myndighetene gjør rede for og legitimerer egne aktiviteter. (Silverman 2006)

I denne oppgaven har jeg gjort et bevisst valg på ikke å intervju representanter for organisasjoner og offentlige forvaltningsorganer, men heller bruke skriftlige kilder som grunnlag for analysen. Slik Silverman viser til, er myndighetenes holdninger og politikk på feltet grundig gjort rede for gjennom offentlige dokumenter. Sentrale datakilder for denne oppgaven er stortingsproposisjonene knyttet til de årlige reindriftsavtalene, Sametingets innspill til disse, og andre relevante utredninger og plandokumenter.

Empirien er også hentet fra en rapport om kvinner i reindrifta som er utgitt av NIBR/Norut Samfunn 2002. Rapporten er fra prosjektet ”Kvinner i reindrifta”, med Reindriftsforvaltningen som oppdragsgiver. Formålet med prosjektet var å synliggjøre kvinners rolle og betydning i reindrift før og nå. Hovedfokuset i prosjektet var kvinners betydning for den økonomiske opprettholdelsen og videreutvikling av reindrifta. (Karlstad m.fl. 2002). Rapporten består av en kvalitativ del og en kvantitativ del. Den kvalitative delen er intervjubasert og inneholder en kvalitativ analyse av kvinners arbeidsinnsats i reindrifta. Det er foretatt intervjuer av 12 kvinner

og 2 menn, med tilknytning til reindriftnæringen i Finnmark og Troms. Kvinnene som ble intervjuet var mellom 30 og 70 år, og hadde ulik tilknytning til reindriften. (ibid.). Funnene i denne rapporten supplerer mitt eget materiale.

Jeg har også brukt statistikk fra Reindriftsforvaltningen som grunnlagsdata. Reindriftsforvaltningen utgir årlig et totalregnskap for reindriftnæringen, der materialet som generer statistikken hentes primært fra reieneiernes melding om reindriften og fra reindriftsutøvernes selvangivelse og næringsoppgave.

5. Moderne kvinner i en tradisjonsrik næring

Mikkel Nils Sara (2001) hevder at i reindriften på 1950-tallet hadde arbeidet med flokk og rein som har prioritet, og var rammen som alt arbeid og bruk av personell måtte innordnes i. I de perioder med mindre arbeid med reinflokken, bruktes tiden til nødvendig vedlikehold av utstyr og bygninger, samt annet forefallende arbeid. Denne prioriteten er gjeldende også for reindriftsfamiliene i 2010. Å ha kontroll og oversikt over reinflokken er viktigste oppgaven i reindriften. Reinflokken er kapitalen, og har man ikke kontroll over den risikerer man store økonomiske tap.

Reindrift som livsstil og identitetsmarkør

Reindriftsamer fremhever ofte at reindriften er en livsstil. Åsa Nordin (2007) sier at reindriftsamenes levesett bærer en form av en livsstil, der arbeidstiden ikke er fast og familiens liv påvirkes av reindriften.

”Renskötelsen är ett utövande som är mer än bara ett arbete, man är renskötare 365 dagar om året, 24 timmar om dygnet. Renskötaren förvaltar sitt arv samtidigt som denne har förutsättningar att ge det vidare till nästa generation” (Nordin 2007:81)

Forskningsprosjektet *Analyse av de samiske reindriftenes økonomiske tilpasning* viser at inntjeningen i reindriften i mange områder er mindre enn kostnadene knyttet til drifta. Likevel fortsetter de i reindriften (ibid). Nordin mener at det først og fremst er gleden i arbeidet med reinen som gjør at reindriftsutøverne fortsetter, men at de også har en økonomisk målsetning om at drifta skal gi en avkastning slik at de kan livnære seg av reindriften.

Reindriften er en av de mest markante samiske kulturuttrykkene. I Norge er reindriften forbeholdt samene, med unntak av tamreinlagene i Sør-Norge. For de samene som er tilknyttet reindriften er dette en viktig del av deres identitet, og en viktig grunn at de faktisk blir i reindriften.

5.1 Kjønnforskjeller i reindriffta

5.1.1 Ulike forventninger

Jeg har tidligere vist at de fleste driftsenhetene/siidaandelene er tildelt menn, og at guttene blir prioritert ved generasjonsoverganger. I reindrifftssamfunnet er det ulike forventninger til guttene og jentene.

Flere av mine informanter forteller at i reindrifftsfamiliene ble jentene oppmuntret til å ta utdanning, og guttene skulle ta over reindriffta. Også Nystad (2003) viser til at det er guttene som forventes å føre reindriffta videre. En av Nystads informanter mener det vil være vanskelig for kvinnen å drive aktivt med reindrifft på grunn av barnefødsler, og derfor er forventningen rettet mot guttene. En kvinne i 50-årene jeg snakket med om dette mente at guttene representerte en mer stabil arbeidskraft enn jentene:

”Jeg ble oppmuntret til å ta utdanning, og det samme har jeg gjort med min datter. - Gå på skole først, har jeg sagt. Så får vi se. I vårt distrikt var det en jente som tok over en driftsenhet, men hun solgte seg ut av reindriffta. Det hadde konsekvenser for hele slekta og for driffta. Det er derfor jeg sier at guttene er mer stabile.”

I de aller fleste reindrifftsfamilier er det kvinnene som har hovedansvaret for barna, slik er det også blant mine informanter. Etter hvert som man får barn, kan det bli vanskeligere å delta i det daglige arbeidet med reinen. Deler av arbeidet med reinen er fysisk krevende, og arbeidsdelingen i reindriffta bunner derfor også i praktiske hensyn. Ofte blir fysisk styrke fremhevet som grunnen til at få kvinner deltar i arbeidet med reinen, også blant flere av mine informanter. Noen mener at hvis man skal jobbe fulltid i reindriffta, så må man som kvinne gjøre nøyaktig det samme arbeidet som menn. Dette kan illustreres med en kvinnes uttalelse i den samiske avisa Ávvir i forbindelse med et seminar for reindrifftskvinner:

”Hvis man tenker på vanlig likestilling, så er det ikke mulig å likestille kvinner og menn. Reindriftsarbeidet krever så mye fysiske krefter og det klarer ikke en kvinne alene”³ (Nordsletta 2010: 6)

Behovet for fysisk styrke i reindriften er noe som tillegges stor betydning for arbeidsdeling, og brukes som et argument for at dagens arbeidsdeling er naturlig. Den omfattende mekaniseringen har gjort arbeidet i reindriften fysisk lettere enn tidligere, men samtidig er kvinnedeltagelsen redusert. Lignende utvikling har det også vært innen jordbruksnæringen, der mekaniseringen i stor grad har gjort landbruket til en mannsdominert næring. Amft (2002:20) mener at et arbeidskjønn ikke er bestemt på forhånd, men at det kan være gjenstand for omtolkning. Før mekaniseringen var arbeidet på gården kvinnelig, og Amft peker på med introduksjonen av mekaniske hjelpemidler overtok mennene. Jordbrukets mekanisering førte til at kvinnes arbeidskraft ble rasjonalisert bort, og med det en omtolkning av arbeidets kjønn til mannlig. (ibid.). Forklaringen på manglende kvinnelig deltagelse i arbeidet med reinen har en mer kompleks årsakssammenheng enn bare fysisk styrke. Det har mer å gjøre med at arbeidet med reinen er mannlig kodet og at det gjennom sosiale praksiser blir vedlikeholdt. I reindriftsarbeidet er fysisk styrke en fordel for noen av arbeidsoppgavene, men det er ikke en forutsetning for å lykkes. Man har eksempler på kvinner som har lyktes i reindriftsarbeidet.

Flere unge kvinner jeg har snakket med sier at de ikke lært opp til deler av reindriftsarbeidet, som for eksempel merking og gjeting. Guttene blir ofte oppmuntret av både foreldrene og miljøet rundt, med en klar forventning om at dette arbeidet skal de mestre. I mange sammenhenger er det ikke de samme forventningene til jentene.

Inger Ellen Eira Gaup forteller i sin masteroppgave om at da hun vokste opp på 70 og 80-tallet var tenkningen at sønnene skulle ta over reindriften:

”Jentene kunne også bli i reindriften og de skulle forberedes til det. Men det ble bare en realitet bare hvis de fant seg ektemenn innenfor reindriften. Jentene ble ikke i like stor grad oppfordret til å bli selvstendige reindriftsutøvere på linje med guttene. Jentene skulle forberedes til å bli selvstendige på andre arenaer. Det var viktig å lære seg det grunnleggende. Men det aller viktigste for jentene var nok å lære seg å sy. I

---

³ min oversettelse

tillegg begynte det å bli vanligere at jentene skulle sikre sin framtid ved å ta utdanning og få seg jobb utenfor” (Gaup 2008:50)

Gaup mener at det nesten ble sett på som et nederlag for mennene i familien om kvinnene måtte stille opp på mannfolkarbeid. Hun påpeker at denne holdningen til arbeidsfordeling kan tenkes å være større innen store reindriftdistrikter med mange arbeidsføre menn og gutter. Dette samsvarer med mitt datamateriale, der flere påpeker at det i mindre siidaer ikke er en så fast arbeidsdeling som i de store. I mindre siidaer må alt tilgjengelig personell kunne mobiliseres til de ulike arbeidsoppgavene. Gaup sier videre at holdningene til hvem som kan gjøre hva, er mer nøytraliserte i dag. Selv om det i enkelte siidaer og familier fortsatt henger igjen en god del av de gamle holdningene. (ibid.)

Noen av mine informanter har vokst opp i store distrikter med mange familier og mange vintersiidaer. De forteller at det ikke har vært behov for at kvinnene skulle arbeide direkte med reinen, selv i de mest arbeidsintensive periodene. Dette har ført til at mange ikke har fått den nødvendige opplæring i merking av kalver, gjetearbeidet og lignende. I mindre siidaer, der det er mindre tilgjengelig arbeidskraft, må også kvinner delta i alle arbeidsoppgavene i reindriften. En kvinne i 30-årene forteller:

”Når du hører til et distrikt hvor det ikke er så mange gutter, og heller ikke så mange arbeidere (bargit) blir du som jente lettere godtatt. Det er behov for alles arbeidskraft, om du nå er kvinne eller mann. I slike siidaer vil jentene lære alle sider av reindriftsarbeidet”

En av informantene sier at i mindre siidaer er kvinnene mye mer synlig og de arbeider med mange av de samme arbeidsoppgavene som mennene. Informanten presiserer at selv om en kvinne kan gjøre mange av de samme oppgavene som menn, så kan ikke kvinner utføre nøyaktig det samme arbeidet som menn. Det er heller ikke nødvendig. Særlig de fysisk mest krevende arbeidsoppgavene, som foreksempel å ta fast store okserein er en typisk mannsoppgave, og da særlig en oppgave for sterke yngre menn.

En av mine mannlige informanter sier at jentene er i ferd med å miste reindriftskunnskapen. Guttene blir tatt med på fjellet, mens jentene oppmuntres til skolegang. Han mener at når jentene fortsetter med utdanningen rett etter endt grunnskolen, mister de en viktig fase i opplæringa innen reindriften. Når de da kommer

tilbake etter endt utdanning er de voksne. Da forventes det at de kan, mener han. Det er barn man lærer opp. Det at de ikke mestrer arbeid som omgivelsene forventer at de skal kunne, fører til passivitet og redsel for å feile.

En av Kristine Nystads informanter er redd for at mye av sosialiseringen vil gå tapt på grunn av endringer i driftsmønsteret.

”Mødrene er ikke lenger på fjellet, de har tatt seg arbeid, eller de bor i boliger sammen med barna som går på skole, og har derfor ikke anledning eller tid å være på fjellet. For å kunne føre dialogen om naturen må du lære om naturen tidlig, være i naturen og erfare naturen” (Nystad 2003:94)

En av mine informanter sier at hun etter at hun giftet seg har fått en mye større ansvarsfølelse i forhold til å beherske de ulike arbeidsoppgavene i reindrifta. Hun har brukt mye krefter på å lære seg det hun ikke lærte tidligere.

Det at jentene har mistet viktige deler av reindriftskunnskapen, vil ha store konsekvenser for opprettholdelsen av kulturen. Det forventes at jentene når de blir mødre skal videreføre en kulturarv de ikke har fått lære.

5.1.2 Et mannsdominert miljø?

Holdninger jenter møter på fjellet og det mannsdominerte miljøet der, kan føre til at jentene velger å forlate reindrifta.

Kvendseth viser i hennes hovedoppgave at noen kvinner mente at det var dårlige arbeidsforhold på fjellet, med alkoholbruk og til tider høyt konfliktnivå. Noen av hennes informanter mente at kvinner ble mobbet ”ned fra fjellet”. En av Kvendseths informanter følte at hun ble ”mobbet” fordi hun som kvinne ikke var tilstrekkelig dyktig. Etter hvert som hun gjorde tøffere arbeidsoppgaver, fikk også andre respekt for det arbeidet hun gjorde. (Kvendseth 1998:94).

En av mine informanter mener at enhver reindriftsutøver må gjennom praksis vise at man mestrer arbeidet, men at kravene til mestring er større for jentene.

”Før du blir godtatt som en arbeider i reindrifta, så må du gå gjennom en slags generalprøve. Denne generalprøven er mer omfattende for jentene. En jente må bevise dobbelt så mye enn guttene at hun mestrer arbeidet”

I denne oppgaven er hovedfokuset på kvinner som er i arbeid utenfor reindrifta. Jeg har derfor ikke sett nærmere på hverdagslivet til de kvinnene som arbeider med reindrift til daglig. De har nok andre utfordringer i sin hverdag enn de kvinnene som jobber utenfor reindrifta

5.1.3 Kvinner med penger, men uten rein?

Tall fra Reindrifftsforvaltningen (2009) viser at kvinner eier 24 % av det totale reintallet i samisk reindrift i 2008, mens de står for mesteparten av inntektene som hentes utenfor reindrifta. Reindrifftsforvaltningen påpeker i Totalregnskapet for reindrifftsneringen 2008 at reindrifftsfamiliene har en betydelig del av inntektene hentet utenfor reindrifta, sett i forhold til kjøttinntektene i reindrifftsneringen. (Økonomisk utvalg 2009). Prosjektet *Analyse av de samiske reindrifftsens økonomiske tilpasning* viser at mange reindrifftshushold har lav økonomiske omsetning sammenlignet med gjennomsnittlige inntekter i landet (Nordin 2007).

I reindrifta er det vanlig at alle familiemedlemmer har sitt eget reinmerke. Barna har også eget reinmerke, som oftest er avledet fra foreldrenes eller andre nære slektningers merke. Foreldre merker kalver i barnas merke, men også andre slektninger og gjerne faddere gir barna kalver som gave og slik bygger barna opp sin egen reinflokk. Det er vanlig at guttene arbeider som drenger for andre reindrifftsutøvere og får rein som lønn. Åsa Nordin peker på at den enkelte reineier vil etter hvert måtte ta et valg:

”De renar som barnet förvärvat samt de kalvar som produceres befinner sig i tillväxtfas så länge barnet utbildar sig eller ägnar sig åt annan verksamhet i samhället, t. ex. militärtjänstöring. Ett visst slaktuttag kan förekomma, t.ex. av gamla og sjuka renar. Vid någon tidspunkt bör individen göra ett val, antingen fortsätta som aktiv renskötare eller slakta ut” (Nordin 2007:60).

Det er vanlig at de som ikke fortsetter i reindrifta, beholder sytingsrein hos nære slektninger. Som oftest er det jentene som går ut i annet arbeid, mens guttene blir i reindrifta. Dette kan være en viktig forklaring til forskjellen i reintall mellom menn og kvinner. En kvinne som har rein i sin brors driftsenhet mener at det er naturlig at hennes bror har mer rein enn hun og de andre søstrene:

”Det er jo han som skal leve av reindrifta. Jeg har utdanning, jobb og god inntekt. Han skal faktisk livnære seg av reindriften. Da er det helt riktig og logisk at han har mer rein enn det vi søstrene har”

Statistikken fra Reindriftnforvaltningen viser at 67 % av reintallet eies av siidaandelshaveren, mens ektefeller/ samboere eier 8 % og andre medlemmer 25 % av reintallet. (Økonomisk utvalg 2009). Karlstad m.fl. (2002) viser at spørsmålet om kvinners andel av reinflokken var uviktig for mange kvinner. Disse kvinnene mente flokken var felles, og det ikke hadde noen hensikt å telle antall rein.

Flere synes at siden det er mannen som arbeider mest med reinen, er det naturlig at han har flest rein. Kvinnene som er i jobb har egen inntekt, og er derfor ikke så opptatt av å eie like mange rein som mannen.

5.2 Reindrifta og kvinners hverdagsliv i dag

Det vanligste tilpasningen er at mennene har hovedansvaret for arbeidet med flokken og reinen. Dette medfører at kvinner i perioder er alene om ansvaret for barn og hjem. Barnas skolegang er en viktig styrende faktor for kvinnen og familiens deltagelse i de ulike delene av reindrifta. Mikkel Nils Sara viser til at familiene følger sin egen årsyklus, som styres av skoleruter, ansettelsesforhold eller andre inntektsgivende aktiviteter:

”I ferier, fridager eller kortere permisjonsperioder fra skole og jobb oppholder familiemedlemmene seg på sommer- eller vinterbostedet. Spesielt prøver de å innrette sine øvrige gjøremål og forpliktelser slik at de kan delta mest mulig i reindriften i arbeidsintensive perioder, eksempelvis under merking og slakting” (Sara 2001:132)

Jeg har valgt å ha hovedfokus på den kvinnerollen som i dag er den mest vanlige i reindrifta, nemlig kvinner som er i lønnet arbeid utenfor reindrifta. Med dette ønsker jeg å belyse at en ny og dominerende kvinnerolle er vokst fram i reindrifta i løpet av de siste 30 årene.

Jeg vil i det neste kapittelet vise hvordan tre reindriftskvinner organiserer sitt hverdagsliv, med hovedfokus på hvordan det organiseres i forhold til reindrifta.

Elle, Anne og Berit er alle vokst opp i reindriftsfamilier, og har fra barndommen av deltatt i reindrifta. Elle er 50 år, mens Anne og Berit er i trettiårene.

De har alle giftet seg til et annet distrikt eller reinbeiteområde, og har flyttet med sine rein til mannens familie. De har alle barn, og er i full jobb ved siden av reindriften. Ektemennene deres er aktive reindriftsutøvere med egne siidaandeler.

Elle

Elle har vokst opp i en stor reindriftsfamilie. Hun sier selv at hun ”rakk” den gamle tida, da familiene fortsatt var med i reindriften i det daglige og ble som barn opplært i alle sider av reindriften. Hun forteller at da hun var barn var det fortsatt vanlig med kjørerrein som transportmiddel. Hun har også vært med på melking av simler, noe som ikke er vanlig i våre dager. Hun har som ung kvinne måtte ta ansvar for gjeting av flokken. Elle sier hun har ”*bákkuin ferten oahppat*”, som betyr at hun av nødvendighet har måttet lære seg reindriftsarbeidet. Elle begynte tidlig å jobbe utenfor reindriften, noe hun fortsatte med etter at hun giftet seg. Elle har etter hvert tatt utdanning.

Elle har hovedansvaret for den administrative delen av reindriften. Alt papirarbeidet er det Elle som gjør. Hun tar seg av regnskap, skriver søknader og brev. Hun holder seg oppdatert på regelverk og avtaler som er relevante for driften.

Hun har en viktig rolle i planleggingen og tilrettelegging i forhold til de ulike aktivitetene i reindriften. I det daglige sier Elle at mye av tiden går til ”*ruskabarggut*” (forefallende arbeid).

”Jeg løfter en sekk her og der. Rydder litt i uthuset. Holder orden i reindriftsutstyret. Salter og skraper *gápmasat* (skankeskinn). Mange småting som ikke synes så godt, men som noen må gjøre. Det er vel dette som er det usynlige arbeidet reindriftskvinner gjør”

Elle sier at hun ofte føler seg i tidsklemma, at det er alltid noe hun ikke rekker å gjøre. Ofte må hun ta natta til hjelp. Med full jobb, er det jobben og oppfølging av barna som prioriteres først. Deretter gjør hun det mest nødvendige til enhver tid. Skal momsoppgaven inn, så prioriteres den. Trenger mannen nye fjellklær, blir det prioritert. Elle sier at hun ikke får tid til å sy, *duddjot*, i tilstrekkelig grad.

---

⁴ Direkte oversatt - ruskarbeid

”Jeg forsøker å sy de nødvendige klærne til familien, men da kommer jo tidsklemma inn. Jeg får ikke tid til å sy både bruksklær og stasklær. Det synes jeg er synd særlig siden jeg ser at når jeg driver på med duodji, så vekker det også barnas interesse for duodji og slik overføres kunnskapen til dem også.”

Elle er opptatt av at hun selv skal sy *čiqat* (stasklær) til familien. Dette er noe hun legger sin ære i. Stasklærne brukes i mange sammenhenger som i samiske selskaper og i høytider.

”Det blir nå sånn at før påske så syr man mye. Syr døgnet rundt om det er noe selskapeligheter (doalut) man skal på. Jeg er vel altfor ærekjær, skal absolutt sy dette selv”

Med far på fjellet, har hun det daglige ansvaret for barna alene. Oppfølging av barna i forhold til skole og fritidsaktiviteter er det Elle som gjør. Elle mener det er svært viktig at barna er med på de ulike delene av reindriften.

Elle er aktiv i det direkte arbeidet med reinen, når det er behov for det. Feriene legger hun til de periodene da de har reinen i gjerdet, under merkingen og under slaktingen. Ellers har hun en fleksibel arbeidsgiver slik at hun kan ta ut avspaseringer etter behovene i reindriften. Elle mener det er viktig at kvinner er synlig i arbeidet med reinen. Der hvor mor er, der er også barna, sier hun. Slik blir det naturlig for barna å se at begge foreldrene arbeider, og at dette ikke bare er farens arbeidsplass, men at det er hele familiens domene.

”Hvis vi kvinner slutter å delta i reindriften, så har det konsekvenser for barna. Det er viktig at barna tidlig er med på ulike aktiviteter og at de hører all praten om rein og reindriften, slik at det blir en naturlig del av deres liv. Slik lærer de reindriftspråket på en naturlig måte. Jeg føler også at vi utvider barnas perspektiv på denne måten. De blir kjent med landskapet, og de blir kjent med folkene, slektene, siidaene som driver reindrift i de områdene vi er.”

Elle sier at reindriften er avhengig av kvinnenes arbeidsinnsats på hjemmebane. Reindriftskvinnene tilrettelegger for mannens jobb med reinflokken.

”Vi har nå noen luksus-gubber, sånn sett. Kona ordner det meste. Han kan ringe hjem fra flokken, så ordner kona det han trenger. Men det unner jeg dem, for det arbeidet mannen gjør er ikke lett. Det er fysisk krevende. Det kan være psykisk press. Det kan være press utenfra som for eksempel inngrep, rovdyr eller negative oppslag i media. Da er det en trygghet at vi kvinner som støtter opp om reindriften. Reindriften er jo en familiedrift, som vil gå for halvmaskin om ikke kona og familien er involvert og bryr seg”.

Elle sier at på grunn av tidsklemma som oppstår av at hun jobber full tid, så er det mye av det tradisjonelle kvinnearbeidet hun ikke har tid til å gjøre. Når hun ikke har tid til å ta vare på og bearbeide biprodukter som for eksempel skinn, så er det verdier som ødelegges.

”Det er faktisk verdier som ikke blir tatt vare på. Det hadde jo vært penger det også. Men jeg sitter jo fast i jobben sånn sett. Det er ikke bare bare å slutte i en jobb som gir stabil inntekt”.

Anne

Anne, som er i tretti-årene, har som barn har vært med på alle deler av reindriften, som johttin (flytting), guodoheapmi (gjeting), og gárddástallan (gjerdearbeid).

”Da vi vokste opp, var det slik at jentene skulle lære seg duodji og kvinnenes arbeidsoppgaver, og guttene skulle lære gjetearbeidet. Som barn har jeg vært med på flyttinger. Jeg har vært med på gjetinga, og jeg har vært med på ”å kjøre flokken”. Jeg har vært med, men jeg har ikke selv hatt ansvaret. Jeg vet hvordan vi gjør ting, og jeg kan det. Men jeg har ikke behovd å gjøre det selv og ta ansvar.”

Når det gjelder duodji, så forteller Anne at hun hadde et mye større ansvar for det.. da hun var barn pleide familien hennes å ha suvenirutsalg ved veien, og hun begynte tidlig å sy produkter for salg.

Anne har tatt høyere utdanning, og har heltidsjobb utenfor reindriften. Hun forteller at hun ble oppmuntret av foreldrene til å ta utdanning.

”For meg var det aldri noe tvil om at når jeg blir ferdig med grunnskolen skulle jeg begynne på videregående og så videre. Jeg har ikke hatt andre alternativer. Jeg har alltid visst at jeg skulle ta utdanning og få meg jobb.”

Anne tilpasser sine ferier etter arbeidet i reindrifta. Mesteparten av sommerferien tilpasser hun til tiden når de merker kalver og tar ut slaktedyr. Hun forteller at hun ikke deltar så mye i det daglige arbeidet i reindriften siden hun er i full jobb ved siden av.

”Jeg er ikke med på ”å kjøre flokken”⁵, gjeting og sånne oppgaver. Når vi skal ha reinen i gjerdet, tar jeg ut avspaseringer. Jeg er med når det trengs flere hender i arbeidet”.

Hun sier at siidaen så langt som mulig forsøker å tilpasse arbeidet slik at det skjer i helgene. Det gjør at de med andre jobber og barna, som er på skolen, kan være med på arbeidet. Det er ikke alltid lett å få til. Anne sier at hun og mannen i felleskap planlegger tellinger, vaksineringer, slakteuttak og andre avgjørelser innen husholdet. Anne har en viktig rolle i tilrettelegging av arbeidet i reindriften, og forberedelser til de ulike aktivitetene i reindrifta.

”Før vårflyttinga planlegger og pakker jeg og min mann sammen det familien skal ha med på flyttingen. Alt fra brødbakingen til pakking av lavvo, soveposer og ekstra klær ser jeg til at er ordnet.”

Anne er takknemlig for at hun har lært duodji som barn. Mora var opptatt av at hun skulle lære å sy det hun kom til å trenge til eget bruk. Anne sier at hun ikke har tid til å sy så mye som hun skulle ønske, og at hun også har andre interesser.

”Jeg rekker ikke å sy så mye som jeg skulle ønske. Men det kan jo komme av at jeg ikke er så flink til å prioritere tiden bestandig. Du vet, jeg har andre interesser, og da kan det være at jeg prioriterer noe annet framfor duodji”

Anne forteller at tida ikke strekker til for å holde familien selvforsynt med alle de nødvendige duodjiprodukter en familie trenger. Om hun skal ha tid til dette, måtte hun

---

⁵ Kjøre flokken er gjeting med motorkjøretøy

ha prioritert bort alt annet. Anne forteller at man syr visse duodjiprodukter til visse tider av året, som foreksempel syr man skaller før jul, og stasklær fra januar til påske. Hun liker best å sy stasklærne - *čijaid goarrut*, og det blir prioritert.

Anne sier at hun prioriterer å bruke ferien og avspaseringer for å ta del i *boazobarggut* (det direkte arbeidet med reinen). Da får hele familien være med, også de yngste barna. De eldste er med faren uansett. Hun sier at hvis hun ikke har mulighet til å delta, så har det konsekvenser for barnas deltagelse i reindriften.

”Hvis ikke jeg har mulighet å være der så mye, er konsekvensen at barna ikke kan være der så mye. Selv om faren selvfølgelig også følger opp barna, blir det ikke på samme måte. Han har sitt arbeid han må skjøtte”

Anne er opptatt av at barna så tidlig som mulig skal være med i reindriften, fordi dette er med på å bygge opp en sterk reindriftsidentitet. Hun mener at dette vil vekke en naturlig interesse og binding til reindriften.

Anne kan gjerne tenke seg å være mer med i reindriften, men sier at familieøkonomien er avhengig av den inntekten hun får gjennom jobben sin. Anne sier hun også trives godt i den jobben hun har, og at det ideelle for henne hadde vært å jobbe deltid.

”Det er en drøm for meg, å kunne kombinere fifty-fifty. Det vil si jobbe deltid i den jobben jeg har, og bruke resten av tida på reindrift. Jeg vil ikke gi slipp på noen av delene. Begge deler er en del av min identitet.”

Anne hevder om dette skal være mulig, avhenger det av at hun har en inntekt fra reindriften som tilsvarer det hun har fra jobben. Da ville hun valgt å prøve dette.

Berit

Berit deltar aktivt i reindriften i de mest arbeidsintensive periodene. Berit, i likhet med Elle og Anne, vektlegger sin rolle i planleggingen av husholdets reindrift. Dessuten å legge ting til rette for mannens arbeid i reindriften.

Berit har tatt høyere utdanning, og jobber full tid ved siden av reindriften. Hun sier at dette er et valg hun har tatt. Det er økonomien som styrer det. Berit forteller at i perioden hun og mannen har vært i etableringsfasen, har hun hatt flere jobber og har

hatt lite fri. Dette har gjort at familien har kunnet øke reintallet sitt, eller bygge opp flokken, slik Berit uttrykker det:

”Da kunne vi bygge opp flokken fortere enn man vanligvis kan klare. Så vi skulle slippe å slakte. Sånn at jeg har jo bidratt på min måte, i og med at jeg har hatt de jobbene jeg har hatt. Men det har jeg jo gjort for at jeg vet at det kommer oss til gode. Jeg har jo ikke jobba så mye som jeg har gjort fordi jeg digger å jobbe”

Berit har ansvaret papirarbeidet knyttet til reindrifta. Hun sier at mannen hennes ikke er vant til skrivearbeid, så da faller det arbeidet på henne.

”Det her er en ny oppgave for kvinner, da det tidligere ikke var så mye papirarbeid. Det tar tid. Den eldre generasjonen klager over at vi ikke driver med duodji, slik de gjorde. Men det er en helt annen tid. Det var fysisk tyngre for kvinnene tidligere, men vi har en helt annen hverdag, Vi er ute i jobb og vi har først og fremst omsorg for ungene alene”.

Berit viser til at man i gamle dager organiserte familielivet på en helt annen måte enn i dag. Tidligere var det vanlig at man levde i sammen i storfamilier og at man hadde biigaer (tjenestejenter). Senere bodde barna på internat, slik at de ikke hadde ungene hjemme.

Berit sier at hun ikke har tid til å både ta seg av det administrative, være med på fjellet under arbeidstoppene og drive med duodji. Hun velger å dra på fjellet framfor å drive med duodji.

”Når jeg er med på fjellet, så får barna også være med. Mannen min har ikke tid til å følge opp barna på fjellet, eller han er vel ikke så bevisst på det”.

Berit mener at man i våre dager må bevisstgjøre mennene slik at de tar en større ansvar i forhold til barna enn det deres fedre hadde. Berit sier mannen hennes er opptatt av hun blir mer med på fjellet, for at hun skal bli kjent med områdene og vet hva han snakker om. Berit forteller at vårflyttingene er noe hele familien er med på, og som de ser fram til hvert år. Da får hele familiene være med på både gjeting og driving av flokken, og blir på den måten kjent med vår- og høstområdene.

For Berit er målet å være mer med på den daglige driften, og at inntjeningen fra reindriften er stor nok til at hun og barna kan delta mer i reindriften.

”For meg er det reindriften som er viktigst. Men samtidig må jeg ha noe som er mitt. Vi lever jo i et sånt samfunn at man gjerne vil gjøre litt karriere og”

5.3 Kvinner, hverdagsliv og hushold

Både Elle, Anne og Berit deltar aktivt i reindriften, selv om de har full jobb utenfor reindriften. Hvilke arbeidsoppgaver de har i reindriften avhenger av behovene i den enkelte siida. Hvor aktive kvinner er i reindriften er avhengig av siidaens størrelse og tilgjengelig arbeidskraft i husholdet. ((Karlstad m. fl. 2002).)

Kvendseth (1998) peker på at det er store variasjoner i kvinnenenes arbeid i reindriften. Mange kvinner arbeider direkte med reinen, spesielt under arbeidstoppene. Mens andre kvinner igjen har en større rolle når det gjelder tilrettelegging og pass av barn under arbeidet (Kvendseth 1998).

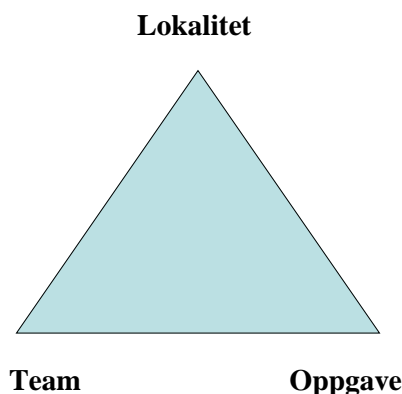
De fleste av mine informanters arbeidsoppgaver er knyttet til husholdet de er en del av. Under arbeidstoppene i driften kan deler av arbeidet de utfører være siidaarbeid. Under intervjuene har det ikke vært formålet å få frem en detaljert beskrivelse av hva kvinnene konkret gjør, men hvordan de organiserer sin hverdag i forhold til sin tilknytning til reindriften. Fokuset er derfor kvinnenenes rolle i reindriftshusholdet.

Marianne Gullestad sier at i antropologien står: ”husholdet for de mer økonomiske, arbeidsmessige og bostedsmessige aspekter ved familielivet” (Gullestad 1984:38). Dette begrepet ligger nært det Sara (2001) anfører at reindriftshushold (*báiki*) står for. I reindriften er det husholdet som skaffer tilveie midler til eget livsopphold. Reindriftshusholdet har også arbeidsforpliktelser overfor siidaen, og arbeidsdelingen innad i husholdet må derfor virke opp mot både husholdets egne arbeidsmessige behov og siidaens.

Ingrid Rudie skiller mellom ”task” and ”team” i et hushold, det vil si mellom oppgaver og den konstellasjon av personer som utfører oppgavene (Gullestad 1984). Gerrard (2007) mener Rudie viser med dette at det er mange måter å organisere husholdsaktiviteter på:

”Ved å trekke fram ulike faktorer som bosted, produksjon, mattilberedning og måltider, budsjettanliggender og omsorg for barn og hjelpesløse, viser Rudie også at det er viktig å trenge bak statistikkens gjennomsnittstall” (Gerrard 2007:248)

Siri Gerrard påpeker at bevegelighet er en viktig del av hverdagen for mange, og hun mener derfor at man bør føye dette elementet inn i husholdsforskningen. Gerrard illustrerer dette slik:

Figur 5.1: Etter Siri Gerrard (2007): ”Aspekter som er viktige i dagens husholdsforskning”

Mobilitet er en viktig del av hverdagen til reindriftsfamiliene. Man beveger seg mellom bosted og reinflokk, mellom ulike beiteområder innenfor årstidsbeitene, mellom de ulike årstidsbeitene, som sommerbeiter og vinterbeiter. Gerrard poengterer at:

”Husholdet representerer en kontekst der individene forhandler seg fram til løsninger om hvor og på hvilken måte de skal tilbringe tiden, hva som skal gjøres og hvem de skal forholde seg til [...]”. (Gerrard 2007:257)

Gerrard mener at Reidar Grønhaugs (1978) sosiale felt et nyttig analytisk perspektiv når man har hushold der medlemmene kan holder til ulike steder og tilhøre ulike nettverk (ibid:250). Disse sosiale feltene er analyseenheter med utstrekning i tid og rom:

”Feltet har en utstrekning, en sosial egendynamikk og dekker en krets av individer. Disse individene deltar med et bestemt utsnitt av sin identiteter eller statuser. En sosial person fordeler sine statuser på et antall ulike felt, for eksempel hushold, naboskap, menighet” (Rudie 1984:18)

Reindriftskvinnene er aktører i ulike felt, som for eksempel i husholdet, i siidaen og i arbeidslivet. I disse feltene har de ulike statuser. Status forstås i et slikt perspektiv som en posisjon i den sosiale strukturen, der partene står i et sosialt kontraktforhold. Posisjonen gir rettigheter og plikter som bestemmer statusen. (Rudie 1984:17). Man kan si at samfunnet er totaliteten av sosiale felt, og den sosiale personene deltar i mange felt på ulike nivåer som innebærer at man utfører roller (Gullestad 1984: 57). Roller og rolleutøvelse forstås som ”den handlingsdimensjon hvor deltakerne presenterer seg som personer på en slik måte at visse deler av deres identitets- og statusrepertoar gir seg utslag i deres atferd” (Rudie 1984:18)

Jeg vil i det følgende drøfte hvordan reindriftshusholdene løser de forskjellige oppgavene (tasks) i reindriften, med et særlig fokus på hvordan kvinnene inngår i de ulike konstellasjonene (teams) som utfører arbeidet. Jeg vil samtidig også se på husholdet mobilitet. Fokuset vil være på følgende faktorer:

- Boazobarggut/ arbeid med reinen
- Duodji
- Tilrettelegging, planlegging og administrering.
- Lønnet arbeid
- Omsorg for barn og sosialisering
- Slekt og nettverk

Med bakgrunn i de store endringene som har funnet sted i reindriftssamfunnet i løpet av de siste ti årene, vil jeg mange ganger i teksten sammenligne med den tradisjonelle reindriften. Dette er forhandlinger som skjer innen husholdene – hvordan var det før og hvordan gjør vi det nå.

5.3.1 Boazobarggut - Arbeid med reinen

Både Anne, Elle og Berit arbeider direkte med reinen under arbeidstoppene, som merking, skilling og slakting. Karlstad m. fl (2002) sier at utviklingen har gått i retning av at det er mennene som har de daglige arbeidet med reinen og kvinnen har arbeidsoppgaver knyttet til bostedet. Da både Elle, Anne og Berit er i full jobb og barna er på skole er dette gjeldende også for dem. Familiene er stedbundne, og kan derfor ikke være med på det daglige arbeidet med reinen.

Den tradisjonelle arbeidsdelingen forutsatte at både kvinner og menn kunne mobiliseres til arbeidet med reinen. Kvinner ble opplært til de aller fleste arbeidsoppgaver med reinen i tillegg til de mer spesifikke kvinneoppgavene (Joks 2007).

I dag er det mennene som har ansvaret for den daglige gjetingen av reinflokken. Gjeterne følger reinen på dens vandring mellom årstidsbeitene. Familiene er med på fjellet når de har anledning til det, men få kvinner tar selvstendig ansvar for gjetearbeidet. På sommer- og vinterbeitene bor familiene ofte gjeterhytter. Under flyttingene mellom årstidsbeiter bruker man lavvo eller mobile scooterhytter (gumpi).

Mange av mine informanter er med på vårflytting. På høstflytting er det svært få kvinner som deltar. Høstflyttingen kan vare opptil flere uker, og gjetearbeidet er intensivt, særlig før det er tilstrekkelig med snø. Når snøen kommer, er det enklere å spore opp rein som har forlatt hovedflokkene og reinens mobilitet blir mindre. På senhøsten kommer mørketida, samt at det kan være dårlige vær- og føreforhold. Barna er på skole og mødrene er på jobb, så familiene er ikke med på denne delen av reindriften.

Karlstad m.fl. (2002) sier at blant deres informanter var det ingen av kvinnene som deltok på flyttingene, og at det er ungenes skolegang som setter grenser for dette. Dette samsvarer ikke med det mine informanter forteller, og heller ikke med mine egne erfaringer. Som barn kan jeg huske at vårflyttingen var et av årets høydepunkt. Vi flyttet ofte om natta og hvilte om dagen, og vi bodde i lavvo under flyttingen. Været kunne være variere fra strålende solskinn til skikkelig ruskevær. Man fikk en helt annen nærhet til reinen og naturen enn det man får under gjerdearbeidet, hvor mye skal skje i løpet av en kort periode. Dette har jeg ønsket at mine barn også skal få ta del i, selv om flyttingene også kan være tøffe. Enkelte år kan dyrene være i dårlig hold etter en hard vinter. Da er siste etappe mot sommerbeitene hard, særlig for fjorårskalvene. Men dette er en del av reindriften, som man må lære seg å leve med. En av informantene sier:

”Jeg synes det er veldig viktig at barna får være med på flyttinga og på annet gjetearbeid, slik at de allerede tidlig ser at reindrift er mer enn bare det arbeidet man gjør i gjerdet. Sånn at de ikke blir sånne ”gárdesápmelaččat” (gjerdesamer⁶)”

En informant i midten av 50-årene sier at det var en periode da kvinner og barn i hennes område ikke var med i vårflyttinga heller, men at dette har endret seg igjen. En av Solveig Joks informanter forteller at hun var nygift i 1969 og at ingen av familiene i hennes nye siida var med i flyttingene. Hun selv var vant til at hele familien var med på flyttingene i den siidaen hun kom fra. Hun sier at nå har dette endret seg, at man igjen ser mor og barn med på flyttingen. (Joks 2007).

I hvor stor grad kvinner deltar i det direkte arbeidet med reinen avhenger av siidaens og husholdets behov, men også av kvinnens egne interesser, ferdigheter og tid til rådighet for deltagelse.

5.3.2 Fjellet foran duodji

Duodji var tidligere blant de viktigste arbeidsoppgavene for reindriftskvinnene. Mikkel Nils Sara hevder at duodji var en nødvendighet i den hel-nomadiske reindriften:

”Spesielt produksjon av klær, som slites ut relativt fort, har utgjort et kontinuerlig arbeid som det har vært absolutt nødvendig at noen i husholdet behersket. Dette har vært et kvinnearbeid og derfor er en husholdsammenslutning uten utlært kvinnelig medlem utenkelig” (Sara 2001:87)

Å ta vare på reinens biprodukter, som for eksempel skinn og skankeskinn var tradisjonelt kvinnes arbeidsoppgave, fra å ta vare på det og deretter hele videreforedlingsprosessen fram til ferdige produkter – *Rádjat, dikšut, ja duddjot*⁷. Det er fortsatt en viktig del av kvinners arbeidsoppgave, men dette er en del av reindriften som ikke er like sentral som tidligere.

Åsa Nordin, som har forsket på reindriften økonomiske tilpasning i et livsformperspektiv, sier at blant hennes informanter antydes det at den yngre generasjon er mindre virksomme i duodji enn tidligere (Nordin 2007).

---

⁶ Reineiere som kun deltar under gjerdearbeid, og ikke er med i det daglige arbeidet omtales noen ganger som gárdesápmelaččat. Dette oppfattes som en negativ benevnelse.

⁷ Rádjat = ta vare på råvarer, f.eks. under slakting. Dikšut = Bearbeidelse av råvarene. Duddjot = produksjon.

De fleste av mine informanter driver med duodji, men ikke i den grad de selv skulle ønske. Oppfølging av barna og deltagelse i annet arbeid i reindrifta prioriteres foran duodji. De velger ofte fjell foran duodji. Duodji er et arbeid man gjør hjemme, der man har det utstyret man trenger til rådighet. Man kan skille mellom to hovedtyper duodji som kvinnene i dag utfører; *náhkkeduojit* og *mášinduojit*. *Náhkkeduojit* – skinnplagg, som skaller, bellinger, pesker og luer sys for hånd er et tidkrevende arbeid. *Mášinduojit* – maskinsøm, er de duodjiproduktene man syr med symaskinen, som for eksempel kofta.

Karlstad m. fl (2002) viser til at kvinner som har annet arbeid utenfor reindrifta har liten tid til å drive med duodji, fordi dette arbeidet også er så tidskrevende at det prioriteres bort. Denne prioriteringen kan ha sammenheng med omleggingen fra naturalhushold til en næring med mål og krav om økonomisk utbytte. Kvinnenes produksjon av klær er blitt erstattet av kjøpte klær. (Karlstad m. fl 2002). I enda større grad er mennenes produksjon av duodjiprodukter, som består forskjellige bruksutstyr av tre og duodji, blitt erstattet av produkter man kan kjøpe.

Samtidig er det en forventning i samfunnet om at reindriftskvinnen skal drive med duodji. Det var en av de viktigste funksjonene kvinnen hadde i den tradisjonelle reindrifta, og det sitter fortsatt igjen i folks bevissthet. Så hvorfor driver man mindre med duodji i dag? Tidsklemmen er sentral, sammen med det faktum at mange unge kvinner ikke har lært duodji. Husholdets aktiviteter i den moderne reindrifta er mye mer oppstykket, og mesteparten av tiden går til skole og arbeid. Reindrifts ungdommen skiller seg ikke så mye fra annen ungdom: fritidsaktiviteter, internett og TV er viktig også for dem, og er noe de bruker tid på. Opplæringen i duodji som tidligere skjedde naturlig har ikke samme vilkår i dagens samfunn. Dette fører til at kunnskapen ikke videreføres fra generasjon til generasjon på samme måte som tidligere. Jeg har selv mange ganger blitt spurt om jeg har sydd selv, for eksempel skallene jeg har på eller koftene som barna har på seg. De som ikke syr, må ofte redegjøre for hvorfor de ikke gjør det. Jeg selv syr lite, og føler at jeg har et forklaringsbehov: at barna er små, at jeg holder på med studier, det er mye å gjøre på jobben. Og når jeg får bedre tid, så skal jeg lære meg å sy. Da skal jeg gå på kurs.

Tidsmangelen fører også til at de som syr ofte må velge, om man skal sy de duodjiproduktene man bruker på fjellet eller om man skal sy stasklærne. Anne og Elle er begge opptatt av at de selv skal sy familiens stasklær. Koftene er det viktigste plagget, men stasklærne omfatter også frynsede sjal, skaller, og bellinger. I tillegg har

man belter med sølvknapper og søljer. Kofta er det plagget man syr oftest, da barna blir større år for år, eller nye trender kommer til. Kofta er et levende plagg som varierer uten at hovedsnittet endres. De samiske stasklærne er viktige symbol på samiskhet og de er identitetsmarkører. Elle sier at hun legger sin ære i å sy stasklærne selv som familien trenger. Det er gjerne variasjoner i stasklærne blant familiene og slektene, at man har en egen *málle* (mønster) man ønsker å opprettholde og videreføre. Når det blir færre som syr, kan det føre til at variasjonene i kofta mellom slektene og familiene forsvinner, eller blir mindre.

Husholdet trenger likevel også duodjiprodukter til bruk på fjellet. I streng kulde kan ikke de fabrikklagde plaggene erstatte de tradisjonelle samiske klærne av skinn, som skaller og pesk. Ofte er det de eldre som syr disse plaggene. En av kvinnene forteller at familiens skaller er det barnas bestemødre som syr. Hun selv har ikke tid, siden hun heller prioriterer å være ute på fjellet framfor å sy. Andre igjen kjøper de duodjiproduktene de trenger.

Forventninger om egen produksjon av samiske stas- og fjellklær til familien kan i en travel hverdag være svært belastende. Når man ikke har tid til å følge opp duodjitradisjonene kan det oppstå en følelse av at man svikter fordi man ikke tar vare på viktige tradisjoner og verdier i reindriftssamfunnet.

5.3.3 Kvinner som planleggere, tilrettelegger og administratorer

Alle informantene legger vekt på sin rolle i planlegginga av husholdets reindrift, og at de legger mye arbeidsinnsats i å tilrettelegge for at mannen skal kunne gjøre sin jobb i reindriften.

Mye av det arbeidet kvinnene gjør hjemme, er relatert til reindriften. En av informantene sier at hun er blitt konfrontert av andre kvinner som ikke hører til et reindriftshushold med at det arbeidet hun gjør hjemme er ordinært husarbeid som alle andre også gjør. Dette er hun uenig i.

”Det arbeidet jeg gjør hjemme er ikke vanlig husarbeid. Jeg tar vare på og holder orden i reindriftnutstyret. Hadde det ikke vært for reindriften, så hadde jeg ikke hatt alt det utstyret. Jeg hadde heller ikke hatt skinn og skankeskinn jeg må ta vare på. Så jeg synes ikke det er riktig å si at det jeg gjør er ordinært husmorsarbeid”

Karlstad m.fl. (2002:67-75) viser at planlegning, administrering, vedlikehold og ta vare på råvarer er arbeid kvinner bruker mye tid på, men som er vanskelig å synliggjøre. En av informantene mine sier at alle disse små tingene er viktige deler i et maskineri som skal gå rundt. Hvis ikke kvinnene gjør disse tingene, blir alt mer tungvint for de som skal være på fjellet.

I den moderne reindrifta er det en økende grad av papirarbeid. Karlstad m. fl (2002) fremhever at noen kvinner mener at de har sine viktigste arbeidsoppgaver knyttet til det administrative. Siidaandelshaverne er selvstendig næringsdrivende, med krav om regnskapsføring og rapportering. I tillegg er det krav om rapportering til Reinsdriftsforvaltningen (reindriftnmeldingen).

De fleste av mine informanter sier papirarbeidet er en del av arbeidet de gjør i husholdet. Siden det er kvinnene som er meste hjemme, har de oversikten over post og regninger, og derfor er det naturlig at det er kvinnene som har ansvaret for disse oppgavene. Mange kvinner har kunnskap om regelverk og forskrifter knyttet til reindrifta.. En av informantene sier at mannen hennes ikke er vant til papirarbeid og skriving, derfor er det hun som tar seg av dette. På dette området har mange kvinner bedre kompetanse enn sine ektefeller. Gjennom utdanning og deltagelse i arbeidslivet er dette en arena som kvinnene behersker.

Det er ingen ny oppgave for reindriftskvinner å ta seg av økonomi og papirarbeid (Karlstad m.fl. 2002:68). I den tradisjonelle reindrifta var det ofte kvinnene som hadde styringen over økonomien. Dette viser at tradisjonelle arbeidsoppgaver videreføres i nye former og i et større omfang.

5.3.4 Husholdets totaløkonomi

Inntektene fra reindrifta er varierende, fra gode år (*buorre jahki*) til dårlige år (*heajos jahki*). Reindrifta kan gi gode inntekter i år med gode beiteforhold og god kalvetilgang, *buorre jahki*. I slike år kan man ta ut slaktedyr og tilføre husholdet kontantinntekter. *Heajos jahki* for reindrifta skyldes ofte dårlige beiteforhold på vårvinteren. En lang vår fører til at mange simler mister kalvene. En sen vår fører til at den viktige grønnbeite på våren forsinkes. Reinen er derfor i dårligere hold også på høsten. Når man ikke har god kalvetilgang, velger man ofte å redusere slakteuttaket fordi man ellers vil måtte ta av produksjonsdyrene.

På bakgrunn av de varierende inntektene fra reindrifta, er reindriftsfamiliene ofte avhengige av at man har en sikker inntekt. Dette er en viktig årsak til at mange kvinner velger å arbeide utenfor reindrifta og dermed sikrer en stabil inntekt for husholdet.

Mine informanter mener at de har en viktig rolle i reindriften. Det arbeidet de gjør hjemme er med på å legge ting til rette for de som jobber ute med reinen. De er også med i det direkte arbeidet med reinen når det er behov for det. Samtidig har de ut i fra en vurdering av husholdets inntekter som helhet valgt å gå ut i arbeid utenfor reindriften. Kvinnenes lønnsinntekter er viktig for husholdets økonomi. Berit sier at hennes lønnsarbeid er et viktig bidrag til familiens reindrift. Hennes inntekter har gjort at de under etableringsfasen kunne øke reintallet raskere.

Mange kvinner har tatt høyere utdanning. Karlstad m.fl. (2002:270) viser i en undersøkelse av reindriftshusholdene utdanningsnivå at en høy andel av de kvinnelige ektefellene har tatt høyere utdanning. Utdanning og jobben er med på konstituere kvinnenes identitet. Enkelte sier at selv om de ønsker å delta mer i reindrifta, vil de også gjøre karriere. Mens andre sier at de jobber kun fordi husholdet trenger inntekten. Enkelte av informantene er svært ambisiøse i arbeidslivet, og jobber ofte lange dager. En av informantene mener at dette kan ha sammenheng med hennes tilknytning i reindrifta:

”I reindrifta er det ofte slik at man jobber til man er ferdig. Det ser jeg at jeg har tatt med meg til arbeidslivet også. Men i reindrifta har arbeidet en naturlig slutt. Du blir ferdig med det du holder på med. Slik er det ikke i arbeidslivet. Du blir egentlig aldri ferdig. Da kan man fort slite seg ut.”

Gaup (2008) mener at hun som reindriftskvinne veksler mellom ulike måter å betrakte verden på, og at dette er del av det daglige livet. Hun mener at hun lever i to virkeligheter, den reindriftsamiske og de moderne institusjonenes.

”Det som betraktes som verdier i den ene virkeligheten, kan være uten betydning i den andre. Man veksler mellom ulike roller. Er jeg reieneier og flyttsame, saksbehandler på høgskolen, pedagog i barnehagen eller masterstudent ved Høgskolen i Bodø” (2008:10)

Med lønnsarbeidet beveger kvinnene seg ut av husholdet og ut av reindrifta, og inn i arbeidslivets felt. Arbeidslivet stiller krav til kvinnene, samtidig som den tradisjonelle rollen kvinnene hadde i reindriften fortsatt preger kvinnenes hverdagsliv. Det er først og fremst lønnsarbeidet som styrer kvinnenes hverdag, for det er der de henter sin inntekt fra og har formelle forpliktelser overfor.

Det er først og fremst på grunn av at de har arbeid utenfor reindrifta at kvinnene opplever tidsklemma i forhold til reindrifta. Samtidig er husholdet avhengig av den faste inntekten. Reindriftskvinnene inntar arbeidsmarkedet, men samtidig er det en forventning om at de deltar i reindrifta. Dette fører til et forventingspress og krav fra omgivelsene om å utføre to fulltidsjobber.

Mine informanter kan tenke seg å arbeide deltid for å kunne delta mer i reindrifta. De sier at for dem er reindrifta viktigst. Samtidig er det et vanskelig valg å ta, både på grunn av at inntekten fra reindrifta er usikker, men også fordi høytutdannede kvinner ser på lønnsarbeidet som en viktig del av sin identitet. Flere informanter gir uttrykk for at de ønsker å bruke den utdannelsen de har tatt og ønsker å gjøre karriere. Berit uttrykker det: ”Vi lever jo i et sånn samfunn at man gjerne vil gjøre litt karriere og”. Under datainnsamlingen har mitt hovedfokus vært kvinnenes tilknytning til reindriftnæringen, og mindre på lønnsarbeidet. En interessant problemstilling er å se mer på reindriftskvinnenes tilknytning til arbeidslivet utenfor reindriften.

5.3.5 Omsorg for barna og sosialisering

Solveig Joks sier at det tidligere var en selvfølge at barn ble sosialisert naturlig inn i reindrift, men at dette ikke lenger er tilfelle siden barna ikke lenger vokser opp i et helhetlig reindriftsmiljø. Den opplæringa som tidligere skjedde naturlig gjennom det daglige arbeidet i reindrifta er ikke lenger like sterk, siden barna nå går på skole og er ellers opptatt med fritidsaktiviteter. (Joks 2007:33).

Karlstad m.fl. (2002) påpeker at reproduksjonsarbeidet alltid har vært kvinnens domene, men at utviklingen av skillet mellom familien og flokken har økt omfanget av dette. Omsorg for barna, samt sosialiseringen av barna har i følge denne undersøkelsen i større grad blitt et eneansvar for kvinnene, på grunn av at hjemmet er blitt stasjonært og mennene derfor fraværende. (Karlstad m.fl. 2002). Mitt datamateriale viser at det er kvinnene som har hovedansvaret for omsorgen av barna.

Det er mor som representerer kontinuiteten i familien, siden far i perioder er borte fra hjemmet. Det er hun som har oversikt over barnas skolegang og fritidsaktiviteter. Det er ofte mor som deltar i foreldremøter og – samtaler og engasjerer seg i barnas fritidsaktiviteter, som foreksempel verv i idrettslag og andre lignende organisasjoner.

Reindriften er i dag ikke en like selvsagt del av barnas hverdagsliv som for noen generasjoner siden. For foreldrene, som selv har en sterk identitet som reindriftsamer, er det viktig at barna får ta del i reindriften. Reindrift drives ikke på samme måte overalt, da både naturgitte og sosiale forhold gjør at det er variasjoner i hvordan man løser ulike oppgaver. For foreldrene er det viktig at barna lærer deres måte å gjøre ting på. (Joks 2007:34).

Informantene er opptatt av at barna deres skal få ta del i de ulike aktivitetene i reindriften, slik at de skal få en naturlig binding og interesse for reindrift. Dette er en av de viktigste grunnene til at kvinnene prioriterer å ta aktivt del i reindriften, selv om dette betyr at man kommer i en tidsklemme i forhold til lønnsarbeid og andre aktiviteter.

5.3.6 Slekt og nettverk – kvinners rolle

I det samiske samfunnet er slekten viktig. Slekten utgjør det viktigste nettverket i reindriftsamfunnet. I reindriften må man samhandle med andre, både internt i egen siida og med andre siidaer. Alliansbygging er viktig for å ivareta egne interesser. Desto større slekt og desto flere allianser, jo bedre er forutsetningene å lykkes i reindriften. I et moderne samfunn brukes ofte betegnelsen nettverk og nettverksbygging om dette.

Sentralt i denne nettverksbyggingen står sosiale kontaktpunkter, som barnedåp, konfirmasjon og bryllup. Kvinner har en viktig funksjon i denne sammenheng, da det er i de som organiserer disse arrangementene. Disse arrangementene er med på å forsterke slektsfølelsen og alliansene innen reindriftsamfunnet. Kvinner er sentrale i vedlikeholdelsen av sosiale relasjoner mellom familiene.

Spesielt tiden før påske er en hektisk tid for mange samiske kvinner. Da forberedes det til både bryllup, konfirmasjoner og barnedåp. Særlig bryllupene i Indre-Finnmark er store arrangement, med opptil 1000 gjester. Arrangementene er det oftest de samiske kvinnene som koordinerer. Innbydelser skal skrives, maten skal

lages og serveres til gjerne flere hundre gjester. Det er et omfattende maskineri, og det meste blir gjort ved dugnadsarbeid.

En kvinne jeg kjenner hadde konfirmant nylig, og brukte all fritid på å forberedelsen til arrangementet. Hun sydde selv kofte til både konfirmanten og de øvrige familiemedlemmene. Hun frynset selv sjalene, mens skallene og bellingene ble sydd av en slektning. Selve arrangementet var det hun som koordinerte, og hun mobiliserte i den forbindelse også nære slektninger til både kakebaking, servering og annen praktisk hjelp.

5.4 Dilemmaer mellom kultur og økonomi

Kvinnenes arbeidsoppgaver i reindrifta er til dels blitt færre, mindre fleksible og mindre synlige i forhold til den sentrale rollen de tidligere hadde i husholdet:

”Det har også medført at kvinner i dagens reindrift har vanskelig å finne en klar rolle dersom de ikke kan gjøre de samme oppgavene som menn. De har ikke lenger en fast rolle knyttet til det direkte arbeidet med reinen, og det kan derfor være vanskelig å vise at deres arbeid er viktig for reindriften” (Karlstad m.fl. 2002:44)

Karlstad m.fl. (2002) sier videre at selv om kvinnenes deltakelse i reindrifta er redusert, så har de tilpasset seg til den moderne tiden ved å ta utdanning som gir arbeid. På denne måten tilfører kvinnene husholdet en viktig inntekt. Gjennom lønnsarbeidet har man beholdt sin posisjon innen reindrifta, og har en viktig rolle i husholdet og siidaen selv om de ikke deltar like aktivt som tidligere i arbeidet ute med reinen. (ibid.).

Reindriftskvinnen innehar rollen som reindriftras **bakkemannskap**. Begrepet kommer fra Siri Gerrard som beskriver hvordan kystkvinnene gjennom sine praksiser i ulike felt knytter fiskeværet sammen:

”Kvinnene gjennom sin virksomhet fungerte som uformelle koordinerende aktører og som fiskerienes ”bakkemannskap”, det vil si at de hadde en sekundær, men likevel en helt sentral rolle i forhold til sin ektefelle og til lokalsamfunnet” (Gerrard 2007:249)

Åsa Nordin (2007), som anvender et livformsperspektiv på reindrifta mener at kvinnens rolle i reindriften er ”*medarbeiterkans roll*”. Medarbeideren har ansvaret for

hjem og familie, samtidig som hun bidrar til produksjonen i varierende grad. Hun har ofte egen lønnsinntekt samtidig som hun bidrar til familiens og næringens økonomi. Arbeidsdelingen mellom menn og kvinner er et praktisk element og alt arbeidet er av betydning uansett om det er mannen eller kvinnen som utfører dette. (Nordin 2007). Endringsprosessene har ført til at kvinner har en viktig rolle i reindriftshusholdet, men en svekket stilling i forhold til siidaen. Mesteparten av kvinnenes arbeidsoppgaver som er relaterte til reindriften er arbeid innen eget hushold.

Inn i arbeidslivet, men fortsatt i tradisjoner

Med lønnsarbeidet beveger kvinnene seg ut av husholdet og ut av reindrifta, og inn i arbeidslivets felt. Arbeidslivet stiller også krav til kvinnene, samtidig som den tradisjonelle rollen kvinnene hadde i reindrifta fortsatt preger kvinnenes hverdagsliv. Dette fører til at kvinnene blir dratt mellom to ulike felt, som begge stiller høye krav til kvinnene.

Ellingsæter og Solheim (2002:14) påpeker at arbeidslivet i dag er i sterk forandring, samtidig som organiseringen av privatlivet også er preget av økt kompleksitet og variasjon. I moderne familier er ofte både kvinner og menn yrkesaktive på heltid, samtidig som det forventes at begge kjønn er fullverdige omsorgspersoner hjemme. Dette fører til at *”Konkurrerende tidskrav øker kompleksiteten i hverdagslivets organisering”* (Ellingsæter og Solheim 2002:14)

”Denne doble endringsprosess innebærer at tradisjonelle skillelinjer mellom kjønnene utfordres og tematiseres på nye måter – både i arbeidslivet og i hjemmet – samtidig som grensene mellom arbeid og privatliv i seg selv forskyves og forrykkes”.

(Ellingsæter og Solheim 2002:14)

Videre sier Ellingsæter og Solheim at selv om man ser omrisset av nye livsløp og karriereutforminger for begge kjønn, så fortsetter tradisjonelle kjønnsforskjeller å gjøre seg gjeldende i stort omfang eller vedlikeholdes i nye former.

Jeg har i denne oppgaven vist at den tradisjonelle kjønnsdelingen er blitt forsterket i nyere tid, ved at den inntar nye former. Reindriftskvinnene utformer karrierer i arbeidslivet ved siden av tradisjonene, og dette medfører at spesielt organiseringen av livet utenom jobben kompliseres. Å høre til et reindriftshushold er å være en del av en livsform, og derfor vanskelig å velge bort.

Kvinnene borte fra fjellet

Arbeidsdelingen basert på kjønn selve essensen i arbeidslivets kjønnede maktstrukturer.

”Reproduksjonene av denne arbeidsdelingen kan stå som et eksempel på det Bourdieu (1999) betegner som et symbolsk maskineri – en kulturell logikk som sorterer kvinner og menn til ulike jobber og kompetanseområder, og som over tid danner en så selvskreven struktur av ulike jobber nærmest blir tilskrevet spesifikke kjønnssegenskaper” ((Ellingsæter og Solheim 2002:67)

Det er en selvbekreftende kulturell prosess som reproducerer hierarkiseringen av arbeidsoppgaver. I reindrifta har det vært en klar hierarkisering av arbeidsoppgavene, der arbeidet med reinen er tillagt mest status. Dette har ført til at formelle rettigheter i reindrifta er tilknyttet menn. Samtidig er det innen reindrifftsamfunnet en strukturell oppdeling av arbeidet, ved at arbeidet med reinen blir tilskrevet mannlige kjønnssegenskaper. Denne oppdelingen fremstår som naturlig for reindriftskvinnene, som i liten grad utfordrer denne strukturen. De sosiale praksiser som aktørene i reindrifftsamfunnet står for reproducerer disse strukturene, og er med på vedlikeholde en romlig oppdeling som fører til en kjønnsbasert differensiering.

Reindriftshusholdene er ofte avhengige av de lønnsinntekten kvinnene har. Karlstad m.fl. (2002) påpeker at dette gir kvinnene en sterk rolle i reindrifta, men ikke ute i terrenget. Kvinnenes deltagelse i arbeidslivet gir en enda mindre mulighet for kvinnene til å utfordre de strukturene som fører til et mannlige hegemoni i reindrifta. Solheim bruker hegemonibegrepet som noe som: ”Hegemoni viser ikke bare til strukturelle kjennetegn ved kulturelle systemer, det er også noe som produseres og transformeres gjennom sosial praksis” (Solheim 2002:112)

Landskapet har en rolle i utformingen av den gjeldende samfunnsstrukturen, og er med på å reproducere forskjeller, relasjoner og identiteter. (Morin 2001). Den romlige oppdelingen som vi finner i de fleste reindriftsfamilier skaper og opprettholder en kjønnsbasert differensiering.

Å beherske landskapet er en viktig ferdighet for en reindriftsutøver. En mannlige reindriftsutøver mente at det å bli akseptert som reindriftsutøver har å gjøre med å mestre fjellet og reinen. Landskapet er med på å forme oppfattelsen av hva som konstituerer en reindriftsutøver. Han mente at dette har lite å gjøre med om man er

kvinne eller mann. Han fortalte om en kvinne som hele sitt liv har deltatt i alt arbeidet i reindrifta. Min informant mente at denne kvinnen har samme status innad i reindrifta som mennene hun arbeidet med. Dette har med å gjøre at hun er synlig i landskapet, og at hun klarer seg. I et oppslag i Altaposten 27.04.01 er en ung kvinnelig reindrifutøver inne på det samme. Ved spørsmål om hvordan man kan styrke kvinners situasjon i næringa, svarer hun: ”Jenter må bli mer synlige på fjellet og delta i arbeidet der. Dette er jo reindrifas naturlige omgivelse”.(Gaup 2001)

Reindriftssjef Ellen Inga O. Hætta er i en reportasje i avisa Nordlys om kvinnesak i reindrifta opptatt av at kvinnene er synlige på fjellet

”Dersom reindrifta skal ha ei fremtid i et langsiktig perspektiv så er det viktig at det ikke bare er ei næring der mennene er på fjellet. Det er kvinnene som bærer kunnskapene videre til neste generasjon” (Solvang 2007)

Informantene mine vektlegger at en viktig del av sosialiseringen av barn til reindrifta er at de skal bli kjent med de områdene familiene driver sin reindrift. De fleste av mine informanter har giftet seg til et annet område, og er ikke vokst opp der de nå har sin reindrift. Det at de prioriterer fjellet framfor for eksempel duodji, må forstås på en slik bakgrunn. Kvinnene ønsker å bruke tid på å være mer på fjellet, for å få egne referansepunkter for sin deltagelse i reindrifta, og for å være bedre rustet til den sosialiseringssoppgaven de forventes å måtte gjøre. En av kvinnene sier at hun ønsker å tilbringe mer tid sammen med reinflokken for å bli bedre kjent med de områdene de bruker.

”Jeg ønsker å være med på gjetarbeidet. Bruke mer tid på å bli kjent med områdene og med vinterbeiteområdet. Få en større forståelse av hvordan vi bruker områdene gjennom vinteren. Slik at jeg selv får en større forståelse, og er bedre rustet til å videreføre kunnskapen til barna. Til dette føler jeg at jeg må bruke mer tid på.”

Hun føler at hun noen ganger mangler referansepunkter under samtalene og diskusjonene, når hun ikke har vært så mye ute i terrenget. Hun sammenligner seg med sin mor, som har vært med på gjetarbeidet som ung. Hun kan ta del i diskusjonene på en helt annen måte, da hun kjenner alle stedsnavnene og områdene det snakkes om.

Kvinnenes økende deltakelse i arbeidslivet utenfor reindriftsnæringen har skapt større romlig distanse mellom kvinnene og reindrifta. I den romlige divisjonen finner vi også en maktrelasjon, der kvinnenes innflytelse både i den daglige reindrifta og på den offentlige arena reduseres. I et oppslag i Altaposten (2005) uttaler en kvinnelig reindriftspolitiker dette om sametingsvalget:

”Hvis vi får nok stemmer, så får vi inn to representanter. Da blir det en mann på første plass og en kvinne på andre. Eller motsatt. Mange mener at kvinnen godt kan inneha førsteplassen, men jeg mener det er logisk at det er en mann, ettersom han er den som er på fjellet til daglig, og som derfor best kan svare på alle spørsmål angående reindrifta” (Hajdari 2005)

Når det er de ferdighetene som man tilegner seg på fjellet som knyttes til identiteten som reindriftssame, og som gir legitimitet til å representere reindriftsnæringen, så vil dette reprodusere maktforskjellene vi finner i de formelle styringsarenaene hvor kvinnene er nærmest fraværende.

Muligheter for etablering i reindrifta

Mange av kvinnene jeg har intervjuet ønsker å delta mer i reindrifta, men at dette var avhengig av at de hadde inntjening fra reindrifta.

Kvendseth (1998) sier at kvinnene hun intervjuet var kritiske til driftsenhetssystemet slik det fungerte i 1998. Denne kritikken hadde to hovedpunkter, det at det var vanskelig å få driftsenhet og at kvinner ikke fikk driftsenhet. Flere av Kvendseth informanter ville gjerne ha egen driftsenhet, for å bli tatt på alvor i drifta og for å være selvstendig. Andre mente at det var naturlig at driftsenheten gikk til guttene. (ibid.). Dette er nok en vanlig oppfatning i reindriftssamfunnet. For mange framstår denne 30 år gamle tradisjonen med prioritering av guttene som naturlig. Under noen av intervjuene kom vi inn på siidaandelene, og mine informanter var ikke så veldig opptatt av en kjønnsmessig fordeling av siidaandeler. Dette kan komme av at de allerede er insidere i reindrifta. De inngår gjennom ekteskapet i et hushold med siidaandel. En av informantene var inne på hvordan hennes tilknytning til reindrifta ville vært hvis hun ikke hadde giftet seg:

”Hvilke rettigheter ville jeg hatt i reindriften om jeg ikke hadde giftet meg med en reindriftsutøver, det vet jeg ikke. Da hadde jeg vært avhengig av brødrene mine. At de hadde villet sett etter mine rein. At jeg kunne komme til flokken og dra igjen når jeg selv vil. Komme til gjerde, og få nisterein. Jeg vet ikke hvordan det ville vært. Jeg ser at hvis jeg ikke hadde giftet meg med en reindriftsutøver, så ville ikke jeg hatt samme plass i reindriften. Det ser jeg, siden vi er mange brødre og søstre.”

I mange siidaandeler inngår også foreldre, søsken og andre slektninger av siidaandelshaveren, i tillegg kjernefamilien. Jeg er selv vokst opp med en slik tilknytning. Min mor er vokst opp i en reindriftsfamilie, og giftet seg ut av reindriften. Min familie hadde sytingsrein hos en av hennes brødre. Selv om ingen av mine foreldre var aktive reindriftsutøvere, var reindriften likevel en viktig del av vårt liv og vår identitet. Slike medlemmer representerer ofte en reservearbeidskraft som kan mobiliseres ved behov, samt kompetanse innen andre områder som reindriften kan ha nytte av. Disse medlemmene utgjør da en viktig støttefunksjon for dem som arbeider i reindriften til daglig.

Noen av informantene syntes det var problematisk at familien med kun en siidaandel, måtte velge blant barna hvem som skal få overta siidaandelen. Da er det oftest brødrene som konkurrerer. Gaup (2008) sier at det i dag ikke er like lett å oppmuntre barna til i fremtid i reindriften, som for noen tiår tilbake. Hun peker på at reindriften i dag er en presset næring fra mange hold:

”Barna vil måtte kjempe og slite, for å beholde grunnlaget til reindriften. Til dette må de være psykisk rustet. Mange reindriftsforeldre oppmuntre barna til å heller velge alternative veier. En vei som gir de et lettere og enklere liv, og en tryggere inntektskilde” (Gaup 2008:56)

Gaup sier videre at mange foreldre baserer sin avgjørelse på om barna viser en naturlig interesse for reindriften når de er små, og at disse da oppmuntres spesielt til å ta over reindriften, mens de andre barna oppmuntres til å ta utdanning. I likhet med Gaup, ser jeg det problematiske i å ta valg for barna i tidlig alder. Dette fører ofte til at de ikke blir lært opp i den praktiske reindriften, og dette kan oppleves som tap av viktig kunnskap og identitet. Flere av informantene er derfor også bevisste på at jentebarna skal få ta del i kunnskapen, på lik linje med guttene.

Det har vært en etableringsstopp i tildeling av nye siidaandeler i lengre tid. I den nye reindriftsloven er tildelingen av nye siidaandeler lagt til siidaen selv⁸, der det tidligere var områdestyret som tildelte. Det vil da være siidaens vurderinger som er avgjørende for hvem som får tildelt siidaandel. Med de restriksjoner som er satt for tildeling av nye siidaandeler, vil dette være et knapphetsgode. Med tanke på at gutter prioriteres ved generasjonsoverganger innen familiene, er det nærliggende å anta at eventuelle nye siidaandeler som siidaene skal tildele vil bli tildelt gutter.

I de andre nordiske landene med samisk reindrift er det ikke tilsvarende konsesjonsordninger, men også her er kvinnene i et klart mindretall. I Finland var kvinneandelen blant reineierne i 2002 26 %, og i Sverige var kvinneandelen i 1998 12%. (Ullevadet og Klovov 2004). Dette viser at kvinneutfordringen er mer kompleks enn forklaringen som oftest brukes om at innføringen av driftsenhetsordningen medførte at kvinnene ble presset ut av reindriftnæringen.

---

⁸ Siidaen kan tildele nye siidaandeler under forutsetning av at siidaandelens gjennomsnittlige reintall ikke blir under 250 etter opprettelsen av nye siidaandeler. Det forutsettes også at det er fastsatt øverste reintall for siidaen, og at siidaen ikke overskrider dette tallet.

6. Å planlegge likestilling – kvinnerettede tiltak i reindrifta

Jeg har i de tidligere kapitlene vist hvordan hverdagen for mange reindriftskvinner fortøner seg. Husholdets behov for lønnsinntekter er hovedgrunnen til at kvinnene er gått ut i arbeidslivet. Samtidig blir mange av de tradisjonelle arbeidsoppgavene i reindrifta videreført i nye former. Kvinnenes har en viktig funksjon som bakkemannskap, en viktig rolle i sosialiseringen av barna, og en viktig rolle som arbeidskraft i de mest arbeidsintensive periodene. Ved lønnsarbeidet får kvinnene også en viktig stilling i reindriftshusholdet som selvstendige familieforsørgere.

De politiske strukturene som har vært rådende innen reindriftsnæringen og forvaltningen av denne har virket endrende på kvinnenes situasjon i reindrifta, og har på mange måter vært med på å svekke reindriftskvinnenes stilling. Formålet med de kvinnerettede tiltakene er å snu på denne utviklingen. Jeg vil se på hvordan tiltakene som er igangsatt virker i forhold til målsetningen om flere kvinner i reindrifta.

Det norske Stortinget vedtok i 1978 loven om likestilling mellom kjønnene. Lovens formål er å fremme likestilling mellom kjønnene, og særlig med sikte på å bedre kvinnenes stilling. Myndighetene skal legge til rette for likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder. Kvinner og menn skal gis like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling. (Likestillingsloven 1978).

6.1 Tiltak for likestilling i reindrifta

Allerede i 1987 kom det en rapport om kvinnens stilling i reindrifta, på oppdrag fra Kommunal- og arbeidsdepartementet. Formålet med prosjektet var å utrede om den norske lovgivningen har påført reindriftskvinnene likestillingsproblem. Rapporten konkluderte med at moderniseringen har ført til at kvinnearbeidet i reindrifta har lavere status enn mannens arbeid, og at lov- og avtaleverk gjenspeiler og forsterker dette og bidrar til en svekkelse av kvinnens rolle.

”Slik loven og avtalen til vanlig tolkes og utøves og anerkjennes ikke kvinnens arbeidsoppgaver som vesentlige for reindrifta og det godtas dermed ikke at kvinnens arbeid skal gi de samme rettighetene overfor staten som mannens. Reindriftsloven knytter alle rettigheter til lån, støtte og tilskudd fra staten til den personen i husholdet

som har driftsenheten, Fordi dette i regelen er mannen fører det til at kvinnen får lavere status (mindre økonomisk handlefrihet) og står uten økonomisk sikkerhet ved en eventuell oppløsning av husholdet” (Komissar m. fl. 1987:51)

Rapporten inneholdt forslag til tiltak på hvordan styrke kvinnenenes stilling i reindrifta. Etter denne rapporten er det stadig kommet nye rapporter og nye forslag til hvordan styrke kvinnenenes stilling i reindrifta. Jeg vil nå se på hvilke tiltak som er blitt iverksatt for å nå dette målet. I følge reindrifftsforvaltningen er undersøkelser, som har påvist at kvinnene i reindrifften er kommet dårligere ut enn menn både rettslig og økonomisk, lagt til grunn for den kvinnepolitiske satsningen:

”Myndighetene så nødvendigheten av å fokusere på kvinners situasjon i reindrifftsneringen, og siktemålet var å legge til rette for økt deltakelse og innflytelse fra kvinner”. (Reindrifftsforvaltningen 2010:3)

De statlige overføringene til reindrifta er en del av reindrifftsavtalen. Reindrifftsavtalen er en av de viktigste redskapene for å følge opp målene i den statlige reindriffts politikken. Stortinget vedtok i 1993 Hovedavtalen for reindrift, som gir Landbruksdepartementet fullmakt til å forhandle med Norske Reindriftssamers Landsforbund, om årlige avtaler for reindrifftsneringen. (Økonomisk utvalg 2009). Sametingets rolle i reindrifftsforhandlingene er som observatør, i tillegg til at de kommer med innspill til reindrifftsforhandlingene.

John B. Henriksen konkluderte i 2001 med at tilskuddsordningene i liten grad tar hensyn til det arbeidet som reindrifftskvinnene nedlegger i reindrifftsneringen, og at det er nødvendig med en helhetlig gjennomgang:

”Det synes derfor nødvendig med en helhetlig gjennomgang av eksisterende lovverk, forvaltningspraksis og avtaleverk med den målsetting å vurdere hvorledes kvinners, barn- og unges rettigheter og stilling kan styrkes i reindrifftsneringen. I en slik vurdering vil driftsenhetenes betydning for de økonomiske rammeverk være sentral”. (Henriksen 2001:43)

6.1.1 Mål for likestillingspolitikken i reindriften

De overordnede målene for reindriftspolitikken bygger på St. meld. Nr. 28 (1991-1992) – En bærekraftig reindrift. I denne legges det opp til økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindriftnæring.

Når det gjelder likestilling konstateres det i meldingen at: ”Kvinnenes sosiale og materiale posisjon har blitt svekket og vilkårene for likestilling i næringen må karakteriseres som svake”. (St. meld. Nr. 28 (1991-1992):23). Det legges opp til en tosidig satsning på likestilling, der man på den ene siden ønsker å styrke posisjon og status for de kvinnene som allerede er i næringen og tilrettelegge for rekruttering av kvinner til reindriften. På den andre siden vil man legge forholdene til rette for yrkeskombinasjoner eller alternative yrkesmuligheter for dem som ikke vil inn i reindriften. Blant tiltakene som skisseres her er formelle rettigheter knyttet til driftsenhetene, tilskuddordninger, styrking av kvinnes mulighet til næringsvirksomhet og styrking av kvinnenes politiske posisjon. (St. meld. Nr. 28 (1991-1992):117)

Noen av disse tiltakene er fulgt opp på de snart tjue årene som er gått siden Stortingsmeldingen kom. Et eksempel er retten til å registrere driftsenheten på begge ektefeller. Den nye reindriftsloven som kom i 2007 er kjønnsnøytral, og gjør formelt ikke forskjell på kvinner og menn. Siidaen har fått en mer sentral rolle etter den nye loven, og siidaandelen er grunnlaget for de fleste rettighetene, pliktene og økonomisk rammebetingelser i reindriften i Norge. (Reindriftsforvaltningen 2010a).

I tillegg til at de formelle rammene for reindriftnæringen er gjort kjønnsnøytrale, er det satt fokus på å styrke kvinnenes stilling gjennom ulike tiltak. I 1999 ble prosjektet ”Kvinnerettede tiltak i reindriftnæringen” igangsatt av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), der hovedmålet var å oppnå en forbedret stilling for kvinner i reindriftnæringen. KRD hadde på det tidspunktet ansvaret for samiske saker. Prosjektets delmål var å sikre og øke kvinners deltakelse i reindriften og reindriftsrelaterte aktiviteter, sikre yrkesmessig likeverd mellom menn og kvinner i reindriftnæringen, samt å sikre at kvinner bidrar til å styrke og videreutvikler det samiske kulturinnholdet i reindriftnæringen (St. prp. nr. 65 (1999-2000)). Fra 2001 er prosjektet videreført som en del av reindriftsavtalen. Det er årlig avsatt 1 million kroner til ordningen (kvinnemillionen).

Over reindriftsavtalen gis det i 2010 ulike tilskudd som har som mål å styrke kvinnenes deltagelse. Det ytes større driftstilskudd til siidaandeler der kvinner står

som eneste leder, og det utbetales et ekstra tilskudd til andeler der begge ektefeller utøver aktiv reindrift. Vilåret her er at ingen av ektefellene har en bruttoinntekt større enn 175 000,- utenfor reindriften. Ledere av siidaandeler, samt ektefelle/samboer kan også få støtte til avløsning i reindriften i forbindelse med svangerskap og fødsel. (Reindriftsforvaltningen 2010)

Initiativet fra KRD med kvinnerettede tiltak ble fulgt opp av avtalepartene i Reindriftsavtalen fra 2001/ 2002, med en avsetning på 1 million til formålet. Fra statens side ble det vektlagt at dette markerer en sterkere vektlegging på kvinne- og familieaspektet i næringen. Avtalepartene var også enige om at en mer konkret kvinne- og familiepolitikk var nødvendig. (St. prp. nr. 65 (1999-2000)).

I begynnelsen av 2000-tallet var det et fokus på å utvikle en mer målrettet likestillingspolitikk. Det ble opprettet en egen stilling som kvinne- og familiekonsulent ved Reindriftsforvaltningen, og det ble avholdt en rekke møter og seminarer som hadde til formål å kartlegge reindriftskvinnenes situasjon, behov og utfordringer. Formålet var å utvikle en mer målrettet likestillingspolitikk. (St. prp. Nr. 63 8 (2002-2003))

I forbindelse med reindriftsavtalen for 2004/2005 var det formulert en målsetting for denne satsingen:

”Målsettingen med satsingen er å sikre og øke kvinners deltagelse i reindriften og reindriftsrelaterte aktiviteter, sikre yrkesmessig likeverd mellom menn og kvinner i reindriftnæringen, sikre at kvinner bidrar til å styrke og videreutvikle det samiske kulturinnholdet i næringen, samt bidra til å synliggjøre kvinners verdiskaping i reindriftnæringen” (St.prp.nr. 65 (2003 – 2004):24)

I 2004 nedsatte Landbruksdepartementet en arbeidsgruppe, som et ledd i arbeidet med å utvikle en fornyet likestillingspolitikk. Arbeidsgruppen, som besto av representanter fra reindriftsmyndighetene og Norske Reindriftsamers Landsforbund hadde som mandat å identifisere og kartlegge hindringer for kvinners deltagelse i reindrift. De skulle dessuten foreslå både kortsiktige og langsiktige tiltak. Arbeidsgruppen poengterte at reindriftskvinnene ikke er en homogen gruppe, og at det derfor er viktig å belyse situasjonen ut i fra reindriftskvinnenes ulike ståsted. I vurderingen av tiltak må man ta hensyn til disse variasjonene, og eventuelle tiltak må differensieres i forhold til målgruppene. Arbeidsgruppa definerer da tre målgrupper:

- Kvinner som arbeider full tid i næringen
  - Kvinner som er deltidsarbeidende i og utenfor næringen
  - Unge kvinner som kan tenke seg næringen som en fremtidig arbeidsplass
- (LMD 2004)

Her er det interessant å merke seg at den dominerende reindriftskvinnerollen, reindriftskvinnen med lønnsinntekt utenom reindrifta, ikke inngår i målgruppene for arbeidsgruppa.

Arbeidsgruppen kom med forslag til problemstillinger og tiltak innenfor et vidt spekter og mange samfunnsområder, som omfattet følgende: holdninger kvinner blir møtt med både i næringen og forvaltningen, reindriftsloven, reindriftsavtalen og de økonomiske virkemidlene, rekruttering, skatte- og avgiftsrettslige forhold, velferdsordninger, kjønnsrepresentasjon i styrer og forvaltning og tradisjonelle kunnskaper. (ibid). Jeg vil i denne oppgaven ikke vurdere alle problemstillingene, men jeg har valgt ut noen ut fra den betydningen de er tillagt av partene i reindriftsforhandlingene. Jeg har valgt å se på kvinnemillionen, de direkte tilskuddene over reindriftsavtalen, og kvinner og verdiskaping.

6.1.2 Kvinnemillionen

Kvinnemillionen ble fram til 2004 hovedsakelig nyttet til etablering og drift av kvinnenettverk og til mor-barnopplæringen. (Karlsen 2004). I 2004 ble den første evalueringen av de kvinnerettede tiltakene gjort. Evalueringen, som ble utført av Agderforskning viste at mange av kvinnenettverkene ikke hadde god aktivitet. Kun to av nettevverkene hadde god aktivitet, og så ut til *"å dekke et behov hos reindriftskvinnene"* (Karlsen 2004:7). Mor-barnopplæringen var den mest benyttede ordningen, men som følge av evalueringen ble denne avsluttet. Målet med ordningen var å stimulere til kunnskapsoverføring mellom eldre og yngre kvinner, for slik å få kvinnene til å bli i næringen. Evaluatoren mente at den opplæringen som ble gitt forble i den enkelte hushold eller siida, og at kunnskapen ikke kom reindrifta og storsamfunnet til gode. Det ble foreslått at det heller vurderes å etablere et alternativ, ved å institusjonalisere kunnskapen foreksempel i form av et opplæringscenter. (Karlsen 2004).

Det er i 2010 fortsatt ikke blitt etablert et alternativ til mor-barnopplæringen. Kvinnenettverket i Kautokeino har i samarbeid med International Centre for Reindeer

Husbandry (ICR) i desember 2007 opprettet prosjektet ”Birgen – Tradisjonell kunnskap og opplæring i reindrifta”, som finansieres gjennom de søknadsbaserte kvinnerettede midlene i Reindrifftsavtalen. Formålet med dette prosjektet er å styrke den tradisjonelle familiebaserte reindrifta med spesiell vekt på kvinners kunnskap og kompetanse. Prosjektet har hittil hatt fokus på å synliggjøre tradisjonell kunnskap og opplæring i et kvinneperspektiv. Prosjektet har også hatt et fokus på nettverksutvikling som de mener kan bidra til å skape bedre vilkår for opplæring i tradisjonell reindrift. Birgen-prosjektet har derfor vært pådrivere for opprettelsen av et landsdekkende kvinnenettverk. (ICR 2009). Prosjektet er fortsatt i startfasen.

Med utgangspunkt i Agderforskningens evaluering, utarbeidet Reindrifftsforvaltningen i 2005 en strategiplan og retningslinjer for tilskudd gjennom kvinnerettede tiltak: *”På bakgrunn av resultatet fra evalueringen skal Reindrifftsforvaltningen etablere presise mål, strategier og aktiviteter for de kvinnerettede tiltakene”* (Reindrifftsforvaltningen 2005:2). I de nye retningslinjene ble formålet med ordningen definert slik:

”Formålet med ordningen er å sikre kvinners deltagelse i reindriften og reindrifftsrelaterte aktiviteter, styrke og videreutvikle det samiske kulturinnholdet i næringen, og vedlikeholde kunnskapsoverføringen i næringen. Samt å bidra til å synliggjøre kvinners verdiskapning i reindriftnæringen” (Reindrifftsforvaltningen 2005:4).

De kvinnerettede midlene er søknadsbaserte, og søknadene behandles av styret for Reindriffts utviklingsfond. Ordningen har en relativ bred tilnærming til kvinneproblematikken i reindrifta, og det kan gis tilskudd til mange ulike formål. Det kan gis tilskudd til seminarer og kurs, etablering og drift av nettverksgrupper, samt verdiskapning/nytenkning.

Det forutsettes at midlene blir brukt til tiltak som ikke kan finansieres via eksisterende støtteordninger, men som kan ha utfyllende effekt i forhold til andre støtteprogrammer, som verdiskapningsprogrammet for rein og verdiskapningssatsing i regi av Sametinget. (Reindrifftsforvaltningen 2010).

Jeg har sett på bevilgningene til kvinnerettede tiltak i perioden 2007 – 2010. En del av disse midlene er gått til støtte til drift av kvinnenettverkene, og det er gitt støtte til deltagelse i seminarer og avholdelse av kurs. Det er også gitt mindre summer

i støtte til næringsutvikling. De siste årene har Birgen-prosjektet fått en stor del av disse midlene. (Reindrifftsforvaltningen 2010b)

Fra statens side påpekes det at arbeidet med likestilling må settes i et mer langsiktig perspektiv, og det må arbeides kontinuerlig og målrettet. Den årlige satsningen gjennom de kvinnerettede midlene anses å gi muligheter for dette arbeidet. (St. prp. nr 63 (2007-2008)). Samtidig er det ikke noen målbare resultater av denne satsningen. Det er hittil ikke vært gjort en systematisk gjennomgang av bruken av disse midlene, og hvorvidt de har bidratt til å fremme likestilling. Det er derfor vanskelig å si noe om effekten av disse tiltakene utover at midlene har bidratt til å opprettholde et fokus på likestillingstiltakene. Det er således et viktig symbolsk tiltak

6.1.3 Tilskuddordninger for å styrke kvinnene stilling

Mange av likestillingstiltakene er knyttet opp mot siidaandelene i form av tilskudd. Disse tiltakene skal styrke stillingen til de kvinnene som allerede er i næringen. Slike tiltak er det ekstratilskuddet til kvinner med egen siidaandel og ektefellestilskuddet.

For ektefellestilskuddet er det i 2010 en inntektsgrense på 175 000,- på inntekter utenfor næringen. Dette betyr at de fleste reindriftskvinnene ikke oppnår dette tilskuddet. I driftsåret 2008/2009 ble det totalt delt ut ektefellestilskudd til 79 siidaandeler i Norge. Dette tilsvarer 14 % av siidaandelene i Norge⁹.

Det er rimelig å anta at de fleste som mottar ektefellestilskudd er kvinner, da det i hovedsak er menn som er innehavere av siidaandelene. Dette er en klar indikasjon på at mange kvinnelige ektefeller ikke oppnår dette tilskuddet, da også en stor andel av de kvinnelige ektefellene har en relativt høy inntekt:

- I 2008 hadde 71 % av de kvinnelige ektefellene inntekt over 150 000,-
- De kvinnelige ektefellene tjente gjennomsnittlig 241 000,- i 2008.

(Økonomisk utvalg 2009).

Det har heller ikke vært noen økning i antallet siidaandeler som mottar ektefellestilskuddet de siste ti årene.

---

⁹ Alle siidaandelshavere har ikke ektefelle, og det foreligger heller ikke noen oversikt over kjønnsmessig fordeling av hvem som mottar ektefellestillegget. Alle siidaandeler mottar heller ikke tilskudd, og da heller ikke ektefellestillegget

Tabell 6.1 Antall innvilgede ektefelletilskudd:

2001/2002	2003/2004	2005/2006	2008/2009
109	89	80	79

(Kilde: Økonomisk utvalg 2002, 2004, 2006 og 2009)

Dette tyder på at ektefelletilskuddet ikke stimulerer til at flere kvinner velger å delta mer aktivt i reindrifta, selv om det kan være et viktig bidrag til de kvinnene som allerede er i næringen. Det er fra flere hold blitt rettet fokus mot å bedre velferdsordningene for kvinner i reindrifta. Blant annet etterlyser Sametinget generelle velferdsordninger for kvinner, knyttet opp mot trygderettigheter og forbedrede kompensasjoner i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for små barn for kvinner i primærnæringer. Sametinget mener dette vil ha stor betydning for rekruttering av kvinner til reindrifta (Sametinget 2008). Av disse forslåtte velferdsordningene så gis det tilskudd til avløser i reindrifta i forbindelse med svangerskap og fødsel. Få kvinner har imidlertid fått utbetalt tilskuddet. Det er flest menn som har fått tilskuddet, hovedsakelig fordi det er de som står som innehavere av siidaandelen. (Agenda 2007)

Mange av mine informanter mener at husholdet deres er avhengige av de inntekter de får utenfor reindriften. Uten egen inntekt fra reindrifta var det ikke aktuelt for dem å slutte å arbeide utenfor. Ektefelletilskuddet er ikke stort nok til at disse kvinnene har en reell valgmulighet mellom arbeid i og utenfor reindriftnæringa.

Arbeidsgruppa fra 2004 påpeker at ektefelletillegget er: *”et tillegg som gis uavhengig av om mottakeren utøver en produksjon i næringen”* (LMD 2004:10). Arbeidsgruppa mener at man bør tilstrebes seg etter å gi tilskudd som stimulerer til produksjon. Å sikre kvinner et selvstendig inntektsgrunnlag i reindriftnæringen mener arbeidsgruppa bør være et hovedmål. De mener videre at det må foretas en helhetlig vurdering av hvordan kvinnenens inntektsgrunnlag skal styrkes. (ibid).

Det er verdt å merke seg at fra og med reindriftsavtalen 2003/2004 ble tilskuddordningene lagt om til ordninger som premierer produksjon og verdiskapning, mot tidligere ordninger som i stor grad var faste flate tilskudd per siidaandel. Dette gjelder imidlertid ikke de virkemidlene som knyttes til å styrke kvinnenens stilling. Fra statens side er det gjennom de årlige stortingsproposisjonene blitt påpekt at reindriftnæringens kulturelle bærekraft svekkes når reindriftsfamilie er helt avhengig av å hente mesteparten av familiens inntekter utenfor. Derfor er det også blitt vektlagt

at kvinners mulighet i deltakelse i reindriften bør forbedres. Det er blitt fremhevet at en reetablering av det økonomiske grunnlaget er av avgjørende betydning, og en forutsetning å nå disse politiske målene. (St. prp. nr. 70 (2000-2001)).

Hva er da gjort for å sikre kvinnene et selvstendig inntektsgrunnlag i reindriften? Slik vi har sett, har et fokus på inntektsoverføringer til kvinner knyttet til siidaandelene ikke ført til en større deltagelse av kvinner i reindriften. Sametinget konstaterer i innspill til reindriftingsforhandlingen 2009/2010 at ordningene med økt driftstilskudd til kvinnelige innehavere, ektefellestilskuddordning og avsetningen til kvinnerettede tiltak ikke har ført til en økning av kvinners deltakelse i reindriften:

”Disse ordningene har ikke ført til en tilstrekkelig økning av kvinners deltakelse i reindriften. Sametinget ber Staten ta initiativ til i større grad å inkludere reindriftskvinner i næringen. Prioriteringer kan gjøres gjennom å sammenstille allerede skrevne rapporter om reindriftskvinner, samt i samhandling med reindriften foreslå eventuelle utvidelser eller avvikling av eksisterende tiltak og eventuelt etablere nye ordninger” (Sametinget 2009)

Ved forhandlingene om reindriftingsavtalen 2010/ 2011 ble avtalepartene enige om å igjen nedsette en arbeidsgruppe som skal foreta en gjennomgang og systematisering av materialet som foreligger om kvinnes stilling, samt foreslå konkrete tiltak som kan fremme likestilling i næringen (LMD 2010)

6.1.4 Kvinner og verdiskaping

En ung kvinne som ønsker å arbeide i reindriften mener at man ikke burde behøve å konkurrere med brødre om å få familiens siidaandel. Hun mener at man med økt verdiskaping kan skape inntektsgrunnlag for flere i familien:

”Vi kvinner trenger å stå på egne økonomiske bein i reindriften. Det behøver ikke å være siidaandelen. Det kan være noe annet. Jeg kunne gjerne tenke meg å starte opp med noe i tilknytning til reindriften, slik at jeg kunne egne tjent penger og samtidig fått deltatt mer i reindriften.”

En annen av mine informanter er også opptatt av at man må styrke reindriften økonomi og inntjening. Hun mener dette er viktig, for å styrke reindriften i forhold til

økt press fra storsamfunnet om nye inngrep. Hun er bekymret over at hvis ikke reindrifta kan vise til inntekt, så vil den måtte vike plass for andre næringer i kampen om arealene. Derfor synes hun at man må ha flere bein å stå på, enn bare kjøttproduksjon, og også for å få til økt rekruttering.

”Det er slik at det dessverre ikke er plass til alle i reindriften sånn som det er nå. Alle kan ikke ha en stor reinflokk. Vi må ha flere bein å stå på, slik at flere kan etablere seg reindrifta”

Fra 2000 ble det igangsatt et verdiskapingsprogram for reindriften, VSP-rein, med en årlig ramme på 7 millioner kroner. Formålet med programmet var blant annet å gi reindriftsutøverne mulighet til å styrke sin økonomi ved å ta ansvar for en større del av verdiskapningen. (St. prp. nr. 70 (2000-2001):32)

Arbeidsgruppen fra 2004 påpeker at et hovedmål bør være å sikre kvinner et selvstendig inntektsgrunnlag i reindriftsnæringen, for å sikre at kvinnes reindriftsrettigheter ikke svekkes ytterligere:

”Et spørsmål som ofte har vært reist i debatten omkring kvinnes situasjon i reindriften, er om næringen kun skal forvaltes som en kjøttprodusent eller om det er behov for en mer allsidig næringstilpasning” (LMD 2004:8)

Det er nettopp dette som er formålet med verdiskapingsprogrammet, at reindrifta selv skal ta en større del av verdikjeden. Det ble i 2003 utført en likestillingstest av verdiskapingsprogrammet for reindrift. Testen viste at det i programmet ikke var spesifiserte likestillingsmål, og det lå heller ingen føringer i retningslinjene for ordningen. En viktig påpekning i testen var at programmets målsettinger og innretning burde ha vært tilpasset reindriftskvinnene, da verdiskapningsprogrammet retter seg mot produksjonsområder som reindriftskvinnene tradisjonelt ivaretar. Testen viste at det var få kvinnelige søkere, og få kvinner som deltok i prosjektene som fikk støtte gjennom Verdiskapingsprogrammet for rein. Det ble påpekt at når det ikke ligger i programmets mandat mål å øke kvinners deltagelse, så blir det heller ikke satt i gang egne tiltak for å mobilisere kvinner. (Galand og Hovde 2003).

Sametinget er i sitt innspill til reindriftsforhandlingene 2008/2009 opptatt av å opprettholde og øke arbeidsressursen i reindrifta, med særlig vekt på å inkludere

kvinner i drifta. Sametinget mener dette kan realiseres blant annet gjennom verdiskapningstiltak. Sametinget foreslo derfor dette tiltaket: ”Føringar på verdiskapningsprogrammets forskrifter som stimulerer til høgere aktivitet av kvinnelige prosjektaktører” (Sametinget sak 64/2007).

I St.prp.nr 63 (2007-2008) ble det innført et nytt delmål for verdiskapningsprogrammet for reindrift med sikte på å øke inntjeningen per rein ved bruk av reinens biprodukter:

”Ved at det er kvinnene som i hovudsak står for bruk av reinens biprodukter til bl.a. duodjiproduksjon, vil et slikt delmål bidra til økt oppmerksomhet omkring reindriftskvinnene og deres deltagelse for økt verdiskapning i reindrifta.” (St.prp.nr 63 (2007-2008))

Selv om det i ulike utredninger og dokumenter har vært satt fokus på reindriftskvinner og verdiskaping, så har dette ikke resultert i noen planmessig satsning på kvinner og verdiskaping. Det er ikke gjort en ny likestillingstest av VSP-rein siden 2003, og det kan ikke påvises en synlig satsning på kvinnene i verdiskapningsprogrammet.

Kvinnens mulighet til verdiskaping i tilknytning til reindriften er viktig om man skal nå målet om å øke kvinnens deltagelse i reindrifta. Gjennom tilrettelegging for ivaretagelse av råvarer fra rein vil verdiskapningen i reindrifta kunne økes. På denne måten kan man styrke husholdets økonomi og sikre at også kvinnene kan få et eget inntektsgrunnlag i reindrifta.

6.2 Likestillingstiltakene i et omfordelings og anerkjennelseperspektiv

Nancy Fraser argumenterer for et to-dimensjonalt blikk på likestillingsutfordringer. Det ene går på omfordeling, som handler om de økonomiske strukturene. Det andre blikket går på anerkjennelse, som handler om status og kulturelle mønstre. Med et blikk på reindriftenes likestillingsutfordringer, ser vi klart at det i de økonomiske strukturene er en klar skjevdeling. Det er mennene som innehar siidaandelene som gir rettigheter i reindrifta, og det er mennene som eier reinen. Når man ser isolert på reindriften, så er det mennene som står for det produktive arbeidet, og kvinnene for det reproduktive. I et anerkjennelseperspektiv er det i reindrifta tillagt mye mer status

i det arbeidet mennene gjør, og dette har igjen ført at mennene prioriteres i de økonomiske strukturene.

Hva handler da likestillingstiltakene om? Bygger de bro mellom omfordeling og anerkjennelse, og med hvilke midler? Fraser peker på to midler, som handler om enten å korrigere urettferdige resultater uten å endre på de sosiale mekanismene som ligger bak, eller å omforme den underliggende strukturen som forårsaker urettferdigheten.

Målet med likestillingstiltakene er å styrke kvinnenens stilling i reindrift, samt å øke deres deltagelse. Man ønsker altså å ha flere kvinner tilbake til reindrifta. Når vi ser på de ulike kvinnetiltakene som er, så går de ikke på å endre de strukturene som forårsaker at det er få kvinner i drifta. De direkte tilskuddene som gis til reindriftskvinnene, er heller bekreftende. Eksempelvis vil ektefelletilskuddet bidra til at de kvinnene som allerede er i reindrifta vil få en styrket økonomi, men det vil ikke bidra til å øke kvinneandelen i reindrifta. Det viser også tallene. Det har ikke vært en økning i antallet kvinner som mottar tilskuddet, men heller en nedgang. Det samme gjelder tilskuddet som ytes kvinner som står som eneste leder i siidaandelen. Problemet gjennom årene har vært at kvinner ikke får siidaandeler, og derfor vil heller ikke dette tilskuddet bidra til en økt kvinneandel. Disse tiltakene vil nok styrke de kvinnene som allerede er i drifta, men ikke de som er utenfor og som utgjør det store flertallet.

Det største hinderet for likestillingen i reindrifta er at kvinners deltagelse i reindrifta oftest er knyttet til menn. Derfor synes det å sikre kvinnene et selvstendig næringsgrunnlag, å være avgjørende for om man skal løse utfordringene både i et anerkjennelses- og et omfordelingsperspektiv. Verdiskaping med fokus på kvinner vil kunne utvikle reindrifta til noe mer en bare kjøttprodusent. Med dette vil kvinnenens arbeidsoppgaver i reindrifta også tillegges mer status, da de også er en del av inntjening til husholdet.

Nordin (2007) viser til at i de husholdene der kvinnen er ute i lønnsarbeid og mannen har ansvaret for reinfløkken, kan tidsklemma være til hinder for utviklingen av reindriftsforetaket. Det gjelder og utvikling av eget salgsapparat men også i andre sammenhenger. De kvinnene som har vært mine informanter lever allerede i et krysspress mellom egne og andres forventninger til dem som reindriftskvinner, mellom jobben og reindrifta. Et forslag til kvinnetiltak som er blitt fremmet flere ganger er tilskudd til permisjon fra jobben til deltagelse i reindrifta. Dette forslaget ble

fremmet første gang i 1997 (Joks 2002). Sametinget mener også at tilskuddsordningene må tilrettelegges slik at kvinner som er i arbeid utenfor reindrifta må få mulighet til å delta i reindrifta i perioder uten å miste inntekt. Sametinget mener at staten er medansvarlig for at kvinnenens stilling er svekket, og på denne måten kan staten bidra til å løse noen av utfordringene. (Sametinget 2009). I 2009 fremmet en yngre mannlig reindriftsutøver dette forslaget på nytt. Han argumenterte med at dette ville gi kvinnene en reell mulighet til å delta i reindrifta. (Anti og Norvang 2009). Dette forslaget har ikke fått oppslutning, verken i 1997 eller i 2009. Argumentene som føres mot forslaget er at det vil virke urettferdig mot de kvinnene som arbeider full tid i reindrifta, og at dette vil være betalt ferie til kvinner som er i arbeid utenfor. (Joks 2002; Anti og Norvang 2009).

De statlige likestillingstiltakene synes å ta utgangspunkt i reindrifta og reindriftssamfunnets organisering for 40 år siden. Mange av virkemidlene er spesielt rettet inn mot kvinner og familier, der begge arbeider i reindrifta på full tid i en tilnærmet idealisert likestillingssituasjon. Skal virkemidlene virke i forhold til moderne reindriftskvinner må utgangspunktet i større grad være dagens virkelighet, der reindriftskvinnene gjennom lønnsarbeid er vant med selvstendig økonomi og selvstendige arbeidsoppgaver.

7. Oppsummering og avslutning

7.1 Oppsummering

I denne oppgaven ønsket jeg å se på hvilken rolle kvinner har i den moderne reindriften. Deretter ville jeg se på hvordan likestillingstiltakene som er igangsatt fra statens side har virket i forhold til målet om å styrke kvinnenenes deltagelse i reindriften.

Jeg ønsket å belyse koblingene mellom reindriftskvinnenes praksiser i hverdagslivet og de politiske prosessene som søker å bedre reindriftskvinnenes stilling i reindriften. Med en tverrfaglig tilnærming ønsket jeg å se på forholdet mellom reindriftskvinnenes hverdagsliv og likestillingspolitiske tiltak.

Man kan si at avkolonisering av det samiske samfunnet og spesielt i reindriften avspiller seg i reindriftsfamilienes hverdag. Flemmen og Kramvig (2010) påpeker at for urfolk kan det være utfordrende å bebo et kolonialisert rom som kjennes fremmed. Mange samer er både hjemme i Sápmi, men samtidig er de fremmede overfor norske institusjoner som de stadig konfronteres med. (ibid.). Dette gjelder i aller høyeste grad reindriften som lever i et skjæringspunkt mellom tradisjoner og modernitet. Det er spesielt kvinnene som i størst grad har gått ut i dette fremmede rommet, ved sin deltagelse i arbeidslivet og de moderne institusjoner der. Reindriftskvinnene beveger seg mellom to rom. Et rom, reindriften, der tradisjonene skal opprettholdes og den samiske kulturen videreføres. Det andre rommet, det moderne arbeidslivet i Sápmi, der karrierer skal skapes og nye måter å være same på artikuleres.

I den offentlige diskursen vektlegges kvinnenenes rolle som kulturbærere. De tillegges et stort ansvar, både av seg selv og av omgivelsene, i forhold til å bevare kulturelementene i reindriften og å videreføre kulturen til neste generasjon. Dette skaper et forventningspress for kvinnene. Kvinnen må bære en hel kultur på sine skuldre, og blir ansvarlig for å opprettholde denne.

Samtidig er det kvinnene som i størst grad har gått ut i det moderne samfunnet og fyller viktige roller og funksjoner der. Gjennom å se på kvinners hverdagsliv, har jeg vist at disse reindriftskvinnene opplever dilemmaer mellom kultur og økonomi, og mellom reindriften - og jobbens krav.

I reindriftskvinnenes hverdag er samspillet mellom gamle og nye institusjoner sentralt. Kvinnerollen i den tradisjonelle reindriften preger dagens reindriftskvinnenes hverdag, og defineres ofte som et ideal som få makter å leve opp til. Forventninger

som stilles er at man skal mestre de oppgavene deres formødre gjorde, samtidig som man skal ut i et moderne arbeidsliv som også stiller høye krav.

Ofte hevdes det at reindriftskvinnene i stor grad er gått ut av reindrifta. Min studie viser at selv om kvinnene er i arbeid utenfor reindrifta, har de ikke gått ut av reindrifta. De er der fortsatt, men på en helt annen måte enn tidligere. De fyller viktige funksjoner i reindrifta. Reindriftas vei inn i det moderne samfunnet har ført til at mange kvinner er frakoblet fra den daglige reindrifta, og fra landskapet der reindriftas kjernevirksomhet er. Dette har medført at den tradisjonelle kjønnsdelingen i reindrifta gjør seg gjeldende i et større omfang enn tidligere. Disse strukturene er i liten grad blitt utfordret. Ofte er den statlige styringen alene som blir tillagt ansvaret for den svekkelsen av kvinnerollen som har funnet sted i nyere tid. Man har i mindre grad sett på strukturene innad i reindrifta. Disse fremstår som naturlige, mens de strukturene som er et resultat av statlig styring er fremmede og utfordres derfor i noe større grad. Kuokkanen (2007) påpeker at mange samiske kvinner ikke engasjerer i kjønnsproblematikken, og argumenterer med at samene som et folk har utfordringer som ikke er løst, og at det er viktigere å jobbe med disse. Rettighetsspørsmål er sentrale her. Reindrifta som en samisk næring har mange utfordringer knyttet til møtet med storsamfunnet, som arealinngrep. Man har store utfordringer internt knyttet til beiterettigheter og reintall. Dette kan føre til at likestillingsutfordringene ikke løftes opp på dagsorden.

Likestillingstiltakene som er igangsatt har i liten grad vært rettet mot kvinner som er i arbeid utenfor reindrifta. Dette kan virke som et paradoks, siden denne kvinnerollen har vokst til å bli den dominerende blant reindriftskvinnene. Likestillingstiltakene har ikke hatt en synlig og målbar effekt på de 10 årene som er gått siden satsningen startet. De stadige evalueringene som igangsettes og arbeidsgruppene som nedsettes, tyder på at man ikke har maktet å finne fram til en konkret likestillingspolitikk. Reindriftskvinner er ikke en ensartet gruppe, og det bærer likestillingstiltakene preg av. Målsettingene som er formulert har en bred tilnærming og bærer preg av at man ikke har gjort prioriteringer. Dette fører til at likestillingssatsningen er mer symbolsk enn reell.

Politiske prioriteringer har tidligere hatt store konsekvenser for reindriftskvinnenes stilling, og ikke minst deres hverdagsliv. De tiltakene som er ment å snu en utvikling som startet allerede startet 40 år siden, har ikke hatt samme

virkning. Dette kan komme av at disse tiltakene ikke tar utgangspunkt i dagens reindriftskvinnens hverdag.

7.2 Avsluttende betraktninger

Denne oppgaven har satt fokus på moderne reindriftskvinner, som lever ut sine hverdagsliv i dilemmaer mellom kultur og økonomi. Jeg har også sett på likestillingstiltakene i reindriften. Det denne oppgaven viser er at det ikke er enkelt å planlegge likestilling.

Videre forskning bør gjøres. Det er skrevet mange rapporter om hvordan kvinnerollen er endret og hvilke prosesser som førte til disse endringene. Tiden er inne for å se på de vilkårene som er i dagens samfunn, i stedet for å se bakover.

Kvinnens rolle i et større perspektiv på verdiskaping i reindriften er et område som er lite forsket på. For meg virker dette å være en nøkkel for å kunne legge til rette for økt kvinnedeltagelse i reindriften, og da med utgangspunkt i at moderne reindriftskvinner krever en selvstendig økonomisk stilling.

Et annet aktuelt forskningsområde er kvinnens deltagelse i det moderne arbeidslivet i Sápmi. I denne oppgaven var hovedfokuset mitt hvordan kvinnene forholdt seg til reindriften, men en like viktig del av deres hverdagsliv, er jobben de har. Det ville derfor vært interessant å se på hvilke roller de samiske kvinnene spiller i den samiske institusjonsbyggingen som skjer, på arbeidsplasser som for eksempel Sametinget, Samisk høyskole og samiske medier.

I denne oppgaven har fokuset vært på kvinner, og hvordan reindriften oppleves fra et kvinneperspektiv. Det kunne ha vært interessant å snu opp ned på problemstillingen og se på mannenrollen i reindriften. Kanskje er det slik at det viktigste bidrag for å øke likestillingen i reindriften, er en endring av mannenrollen. Og få til et bedre og annerledes samspill mellom reindriftskvinnen og reindriftsmannen.

Litteraturliste:

AGENDA Utredning & Utvikling AS 2007. *Reindrifftsforvaltninge. Velfedsordninger i reindrifften*. Sandvika: AGENDA Utredning & Utvikling AS

Amft, Andrea. 2002. *Sápmi i förändringens tid: en studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Umeå: Sámi dutkan, Umeå universitet

Beach, Hugh. 1982. The Place of Women in the Moderen Sameby. An Issue in Legal Anthropology. *Antropologisk forskning., Ymer '82*. Årgang 102. Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.

Bjørnå, Hilde. 2007. Vilkår for samarbeid på tvers i samfunnsvitenskapen. I Bærenholdt, J., Førde A., Jentoft S., Nyseth T. (red) *I disiplinenes grenseland: tverrfaglighet i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bull, Kirsti Strøm. 1997. *Studier i reindrifftsrett*. Tano Aschehoug.

Connell, R.W. 2002. *Gender*. Cambridge: Polity

Dieđut 1979:4. *Flyttsamekvinnens arbeidssituasjon / Boazosámi æmidiid bargodilálašvuodat*. Guovdageaidnu : Sámi Instituhtta

Ellingsæter, A.L og Solheim, J. 2002. Makt – kjønn – arbeidsliv: Teoretiske landskap. I Ellingsæter, A.L og Solheim, J (red): *Den usynlige hånd. Kjønnsmakt og moderne arbeidsliv*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Flemmen, Anne Britt og Britt Kramvig. 2010. Mangfold, likhet og likestilling i Sápmi. I Berg, A.J, Flemmen A.B og Gullikstad (red) *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Fossåskaret, Erik. 1997. Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I Fossåskaret, Erik, Fuglestad, O.L., Aase, T.H. *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fraser, Nancy. 2007. Feminist Politics in the Age of Recognition: A Two-Dimensional Approach to Gender Justice. *Studies in Social Justice*, Vol 1, No 1

Fraser, Nancy. 1995. Fra omfordeling til anerkendelse? – retfærdighetnes dilemmaer i en "postsocialistisk" tidsalder. *New Left Review* I/212, July-August 1995.
<http://www.newleftreview.org/?page=article&view=1810>

Førde, Anniken. 2007. Studie av kvardagsliv og politikk : praksisorientert analyse som tverrfaglig. I Bærenholdt, J., Førde A., Jentoft S., Nyseth T. (red) *I disiplinenes grenseland: tverrfaglighet i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Galand, Anne og Hovde K. 2003. *Likestillingstest av Verdiskapingsprogrammet for Rein*. Rapport 5-2003. Snåsa: Fredrikkes Hage
- Gaup, Inger Ellen Eira. 2008. *Sámi vuogi mielde: samisk blikk på barnehagen*. Mastergradsoppgave i praktisk kunnskap, Høgskolen i Bodø.
- Gerrard, Siri. 2007. Den nødvendige tverrfagligheten: diskurser om hushold og modernitet. I Bærenholdt, J., Førde A., Jentoft S., Nyseth T. (red) *I disiplinenes grenseland: tverrfaglighet i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gullestad, Marianne. 1984. Sosialantropologiske perspektiver på familie og hushold. I Rudie, Ingrid (red.) *Myk start - hard landing : om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Hansen, Tina. 2001. Om landskap – fra traditionel landskapsgeografi til socialgeografi. I Simonsen, K red. *Praksis, Rum og mobilitet* Roskilde: Roskilde Univ. Forlag.
- Henriksen, John B. 2001. Notat om reindriftskvinnens rettstilling I *Seminarrapport Kvinner og reindrift*. Alta: Reindriftsforvaltningen.
- International Centre for Reindeer Husbandry 2009. *BIRGEN. Tradisjonell kunnskap og opplæring i reindriften*. Rapport 3.2009. Kautokeino: International Centre for Reindeer Husbandry
- Joks, Solveig. 2001. *Boazosámi nissonolbmot. Guovddážiis báike- ja siidadoalus muhto vajálduvvon almmolaččat*. Dieđut nr. 5. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Joks, Solveig. 2001. *Boazodoalu máhtut áiggis áigái. Etniid doaibma árbevirolaš oahpaheamis boazodoalus*. Dieđut nr. 3. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Kalstad, J.K.H. 1999. *Reindriftpolitikk og samisk kultur – en uløselig konflikt En studie av reindriftilpasninger og moderne reindriftpolitikk*. Dieđut nr. 2. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Karlsen, James. 2004. *Evaluering av kvinnerettede tiltak i reindriftnæringen*. Prosjektrapport 36/2004. Kristiansand: Agderforskning.
- Karlstad (red), Kari Folkenborg, Jan Åge Riseth og Unni Krogh. 2002. *Kvinner i reindriften*. Samarbeidsrapport. Oslo: NIBR/ Norut samfunn.
- Kjeldastli, Knut. 1997. Å analysere skriftlige kilder. I Fossåskaret, Erik, Fuglestad, O.L., Aase, T.H. *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Klokov, Konstantin og Ulvevadet, B. 2004. *Family-based reindeer herding and hunting economies, and the status and management of wild reindeer/caribou populations*. Tromsø: Centre for Saami Studies, University of Tromsø

- Komissar, Mariann, Møystad, M., Rognlie, K. 1987. *Kvinnens stilling i reindriftnæringen: "Har det norske samfunnets lov- og regelverk påført reindriftskvinnene likestillingproblemer i nyere tid?"*. Oslo: Rådet for arbeidslivsstudier, Universitetet i Oslo
- Kuokkanen, Rauna. 2007. Myths and realities of sami women: a post-colonial feminist analysis and transformation of Sami society. I Green, Joyce (ed.) *Making space for indigenous feminism*. Manitoba/ London: Fernwood Publishing / Zed books.
- Kvale, Steinar. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvendseth, Chris Helen. 1998. *Reindrift - næring og livsstil: kvinners identitet i Kautokeino/Guovdageaidnu*. Hovedfagsoppgave i geografi, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Landbruks- og matdepartementet.(LMD) 2004. KVINNENES SITUASJON I REINDRIFTEN. Vurdering av tiltak for å utvikle en mer målrettet og faktisk likestilling i reindriften. Oslo: Landbruks- og matdepartementet.
- Lykke, Nina. 2008. *Kønnsforskning – en guide til feministisk teori metodologi og skrift.*. Frederiksberg: Forlaget samfundsliteratur.
- LOV 1978-06-09 nr 45: Lov om likestilling mellom kjønnene
- LOV 2007-06-15 nr 40: Lov om reindrift (reindriftsloven)
- McDowell, Linda. 1999. Introduction: Place and Gender. I McDowell *Gender, Identity and Place*. Cambridge: Polity Press.
- Morin, Karen M. 2003. Landscape and Environment: Representing and Interpreting the World. I: Holloway et al eds: *Key Concepts in Geography*. London: Sage.
- Nilsen, R og Mosli. 1994. *Inn fra vidda. Hushold og økonomisk tilpasning i reindriften 1960-1993*. Tromsø: NORUT Samfunnsforskning.
- Nordin, Åsa.2007. *Renskötseln är mitt liv: analys av den samiska renskötselns ekonomiska anpassning*. Umeå : Centrum för samisk forskning, Umeå Universitet
- Nystad, Inger Marie Kristine. 2003. *Mannen mellom myte og modernitet*. Nesbru: vett & Viten.
- Oskal, Nils og Sara M.N. 2001. Reindriftsamiske sedvaner og rettsoppfatninger om land. I Bull, Kirsti Strøm, Oskal, N., Sara, M.N. 2001. *Reindriften i Finnmark: rettshistorie 1852-1960*.Oslo: Cappelen akademisk
- Paulgaard, Gry. 1997. Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler? I Fossåskaret, Erik, Fuglestad, O.L., Aase, T.H. *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reindriftsforvaltningen 2010a. *Reindriftskvinner i Norge*.Alta: Reindriftsforvaltningen.

- Rudie, Ingrid. 1984. Bolk 1: Analyseperspektiver. I Rudie, Ingrid (red.) *Myk start - hard landing : om forvaltning av kjønnsidentitet i en endringsprosess*. Oslo : Universitetsforlaget.
- Sametinget. 2007. *Sak 64/07. Sametingets innspill til reindrifftsforhandlingene 2008/2009*. Karasjok: Sametinget
- Sametinget. 2008. *Sak 34/08. Sametingets innspill til reindrifftsforhandlingene 2009/2010*. Karasjok: Sametinget
- Sametinget 2009. *Sak R 63/09. Sametingsrådets melding om samisk reindrift*. Karasjok: Sametinget.
- Sara, Mikkel Nils. 2001. *Reinen - et gode fra vinden : reindriftens tilpasningsformer i Kautokeino*. Karasjok: Davvi Girji
- Sara, Mikkel Nils. 2003. Reindriftssamiske verdier. I Eriksen, Edel Hætta (red). *Samiske verdier*. Verdikommisjonen. Karasjok: Davvi Girji
- Silverman, David. 2006. *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. Los Angeles: SAGE
- Solheim, Jorun. 2002. Kjønn, kompetanse og hegemonisk makt . I Ellingsæter, A.L og Solheim, J (red): *Den usynlige hånd. Kjønnsmakt og moderne arbeidsliv*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Stortingsmelding nr. 28 (1991 – 1992) *En bærekraftig reindrift*. Oslo: Landbruksdepartementet.
- Wadel, Cato. 2006. *Forskning i egne erfaringer*. Flekkefjord : SEEK
- St. prp. nr. 65 (1999-2000). *Om reindrifftsavtalen 2000-2001, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2000*. Oslo: Landbruksdepartementet.
- St. prp. nr. 70 (2000-2001). *Om reindrifftsavtalen 2001-2002, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2001*. Oslo: Landbruksdepartementet.
- St. prp. nr. 63 (2003-2004). *Om reindrifftsavtalen 2003/2004, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2003*. Oslo: Landbruksdepartementet.
- St. prp. nr. 65 (2003-2004). *Om reindrifftsavtalen 2004/2005, om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2004 m.m.* Oslo: Landbruksdepartementet.
- St. prp. nr. 63 (2007-2008). *Om reindrifftsavtalen 2008/2009 om endringer i statsbudsjettet for 2008 m.m.* Oslo: Landbruks- og matdepartementet.

Økonomisk utvalg. 2002. *Totalregnskap for reindrifsnæringen*. Alta: Reindriftsforvaltningen.

Økonomisk utvalg. 2004. *Totalregnskap for reindrifsnæringen*. Alta: Reindriftsforvaltningen.

Økonomisk utvalg. 2006. *Totalregnskap for reindrifsnæringen*. Alta: Reindriftsforvaltningen.

Økonomisk utvalg. 2009. *Totalregnskap for reindrifsnæringen*. Alta: Reindriftsforvaltningen.

Aviser / media:

Gaup, Ingrid M.S. 2001. *Glem ikke jentene*. Altaposten. Fredag 27. april. 2001.

Hajdari, Hanne Larsen. 2007.: ”Berit utfordrer mannfolkene”, i Altaposten 28.01.2005.

Nordsletta, Svein. 2010. *Dábálaš dásseárvu ii leat vejolaš*. Ávvir. Njukčamánu 9.b 2010.

Solvang, Ola. 2007. *En kvinnesak*. Nordlys. 3. mars 2007

Internettkilder:

Anti, Karen Inger Lise og Norvang E. 2009. *Permisjon til reindriftskvinner*. NRK Sami Radio 17.06.2009. http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.6657396 (lest 17.06.2009)

Landbruks- og matdepartementet (LMD) 2010. *Tiltak som kan fremme likestilling*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2010/Mai-10/Reindrift-Tiltak-som-kan-fremme-likestilling.html?id=604286>

Statistisk Sentralbyrå. 2009. Tall om Guovdageaindu Kautokeino Kommune. <http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=20V> (lest 08.05.2010)

Statistisk Sentralbyrå. 2009. Tall om Kárášjohka Karasjok Kommune. <http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=20> (lest 08.05.2010)

Statistisk Sentralbyrå. 2010. Folkemengde etter alder, kjønn, sivilstand og statsborgerskap. <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2010-03-11-21.html> (lest 09.05.2010)

Reindriftsforvaltningen. 2005. *Strategiplan og retningslinjer for tilskudd kvinnerettede tiltak*. http://www.reindrift.no/asset/757/1/757_1.doc (lest 07.04.2010)

Reindriftsforvaltningen 2010b: Møtebøker Reindriften Utviklingsfond, perioden 2007 – 2010. <http://www.reindrift.no/?id=738&subid=0> (lest 07.04.2010)

VEDLEGG 1

INTEVJUGUIDE – TEMATISK

- EGEN OPPVEKST
  - Opplæring
  - Deltagelse
  - Reindriftskunnskap

- ARBEIDSOPPGAVER I FORHOLD TIL REINDRIFT
  - Arbeid med reinen
  - Oppgaver i husholdet
  - Duodji

- ARBEID UTENFOR REINDRIFTA
  - Bakgrunn for valget med å jobbe full tid utenfor reindriffta

- PRIORITERING AV TID
  - I forhold til arbeidsoppgavene i reindriffta
  - I forhold til jobben
  - I forhold til familiene
  - I forhold til andre fritidaktiviteter

- OM MULIGHETEN TIL Å VÆRE FULL TID I REINDRIFTA
  - Ønsker informanten dette
  - Hva skal til for at infromanten kan være full tid i reindriffta